

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ตลาดนัดกลางคืน กิจกรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบหนึ่งที่อยู่คู่คนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้มานานกว่าทศวรรษ มีเอกลักษณ์เฉพาะ กระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน และส่งเสริมการแสวงหารายได้เพิ่มเติมให้คนในท้องถิ่นหรือชุมชนใกล้เคียง ปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้กลายเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ดึงตัวเลขทางเศรษฐกิจให้ตกฮวบ แต่เมื่อหันมามองดูกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนรากหญ้ากลับพบว่าน่าสนใจในทิศทางที่ตรงกันข้าม กล่าวคือ คนในพื้นที่จำนวนมากใช้ตลาดนัดกลางคืนเป็นแหล่งสร้างรายได้หลักเข้าครอบครัว ในขณะที่สถานการณ์ความไม่สงบยังคงเกิดขึ้นอย่างไม่มีที่ท่าว่าจะสิ้นสุด ตลาดนัดกลางคืนแหล่งใหม่ๆต่างพร้อมที่จะเปิดตัว ภายในรัศมี 10 กิโลเมตร ของอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินกิจกรรมตลาดนัดกลางคืนทุกวัน แม้แต่ในช่วงกระแสข่าวลือที่ทำให้บางตลาดที่เปิดดำเนินการวันศุกร์ต้องปิดตัวลง แต่ยังคงพยายามฟื้นหัววันอื่นๆมาทดแทน ด้วยเหล่าผู้ประกอบการในตลาดนัดกลางคืนตระหนักว่ายังมีลูกค้าที่มีศักยภาพที่จะจับจ่ายสินค้าของพวกเขาได้ สุดท้ายผลการศึกษาจากงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยกำหนดนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ช่วยเหลือผู้ว่างงานและผู้ประสบความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความไม่สงบ โดยใช้ตลาดนัดกลางคืนเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้าง ส่งเสริม และพัฒนาอาชีพให้พวกเขาดำรงชีวิตได้อย่างสันติสุขยั่งยืนต่อไป ที่สำคัญทุกภาคส่วนสามารถใช้ปรากฏการณ์ตลาดนัดกลางคืนเป็นเครื่องมือหนึ่งในการวิเคราะห์สภาพความรุนแรงอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของไทยได้

ตลาดนัดกลางคืนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้กับสถานการณ์ความไม่สงบ

ก่อนหน้าจะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงที่มีสยิดกรือเซะเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2547 กิจกรรมตลาดนัดกลางคืนมีความคึกคักสูง คาดว่าในแต่ละคืนที่มีการดำเนินกิจกรรมตลาดมีจำนวนเงินไหลเวียนเป็นล้านบาทเลยทีเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ตลาดกลางคืนมีสยิดกรือเซะ ภายหลังเหตุการณ์ความไม่สงบดังกล่าว กิจกรรมตลาดนัดกลางคืนเริ่มซบเซา แต่ไม่ถึงกับ “ตาย” ผู้คนยังคงจับจ่ายซื้อหาสินค้าในตลาดอยู่ โดยเฉพาะสินค้าประเภทอาหารและเครื่องดื่ม แต่ปริมาณผู้ซื้อก็ลดน้อยลงเกือบเท่าตัว หลายร้านค้าต้องปิดตัว ระยะเวลาในการดำเนิน

กิจกรรมในตลาดน้อยลง จากที่เคยเริ่มตลาดประมาณสี่โมงเย็นถึงสี่หรือห้าทุ่ม กลับต้อง “วาย” ประมาณสามทุ่มเป็นอย่างช้า เนื่องจากไม่มั่นใจในความปลอดภัยในการเดินทางยามค่ำคืนแม้จะยังไม่ตีกนกก็ตาม

อย่างไรก็ตาม แม้ระยะเวลาของกิจกรรมในตลาดนัดกลางคืนสั้นลง แต่จากการสังเกตของผู้วิจัยทั้งในฐานะของคนในชุมชนที่มีตลาดนัดกลางคืน และในฐานะผู้ซื้อประจำในตลาดนัดกลางคืน พบว่าขนาดตลาดกลับเติบโตขึ้นเรื่อยๆ โดยวัดได้จากจำนวนผู้ประกอบการในสินค้าประเภทเดียวกันเพิ่มขึ้น และทั้งผู้ประกอบการหน้าใหม่หน้าเก่าสามารถดำรงการค้าสินค้านั้น “อยู่” ได้ ความหนาแน่นของผู้ซื้อหรือผู้บริโภคมากขึ้น สินค้ามีความหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้มีตลาดนัดกลางคืน “เกิดใหม่” อยู่เนืองๆ บางตลาด “โต” ถึงขั้น “แซงหน้า” ตลาดที่มีอยู่เดิม เช่น ตลาดนัดกลางคืนบานา ที่ตั้งอยู่ห่างจากตลาดนัดกลางคืนกรือเซะเพียงประมาณ 2 กิโลเมตร

ตลาดนัดกลางคืน เป็นตลาดนัดระดับชุมชนของกลุ่มคนรากหญ้าถึงชั้นกลาง เป็นตัวบ่งชี้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นได้เป็นอย่างดี เพราะหากคนในพื้นที่ตลาดไม่มีกำลังซื้อ ตลาดก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ประเด็นที่น่าศึกษาได้แก่

1. เพราะเหตุใดตลาดนัดกลางคืนที่จัดได้ว่าเป็นกิจกรรมเสี่ยงในภาวะสถานการณ์ความไม่สงบสามารถดำรงอยู่ได้
2. ชุมชนมีส่วนได้ส่วนเสียอย่างไรต่อการเกิดตลาดนัดกลางคืนในชุมชน
3. ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในตลาดนัดกลางคืนมีผลต่อตลาดนัดอย่างไร

ฉะนั้นตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบจึงเป็นประเด็นน่าสนใจในมิติของเศรษฐศาสตร์ สังคมที่อิงกับการเมืองการปกครอง ที่สำคัญไปกว่านั้นคือ ตลาดนัดกลางคืนมีรูปแบบการปรับตัวอย่างไรให้อยู่รอดได้ภายใต้สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ซึ่งบ่อยครั้งที่ตลาดกลายเป็นพื้นที่เกิดเหตุเสียเอง อนึ่ง ความถี่ของการเกิดตลาดนัดกลางคืนอาจกลายเป็นหนึ่งหนทางในการช่วยเหลือเยียวยา “เหยื่อ” ของสถานการณ์ความไม่สงบ และช่วยลดอัตราการว่างงานในพื้นที่ได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและลักษณะเฉพาะของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี
2. เพื่อศึกษารูปแบบการปรับตัวของผู้ประกอบการ ผู้บริโภค ผู้บริหารจัดการตลาดภาครัฐหรือภาคเอกชน และชุมชนต่อวิถีตลาดนัดกลางคืนในภาวะสถานการณ์ความไม่สงบ

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของลักษณะการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในตลาดนัดกลางคืนกับความกลัวของประชาชนในพื้นที่

4. เพื่อศึกษาผลกระทบของเหตุการณ์ความรุนแรงต่อโครงสร้างและหน้าที่ของตลาดนัดกลางคืน

โจทย์การวิจัย

ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่งมีรูปแบบการปรับตัวอย่างไรเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้ความรุนแรงในภาวะสถานการณ์ความไม่สงบ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่

ศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ในการลงเก็บข้อมูลพื้นที่ศึกษาตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ที่มีการดำเนินการมากกว่า 1 ปี

ขอบเขตเวลา

สิงหาคม 2556 – สิงหาคม 2557 รวมระยะเวลาวิจัย 12 เดือน

ขอบเขตเนื้อหา

1. วิวัฒนาการตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่งตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. การเปลี่ยนแปลงของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่งหลังเหตุการณ์ความรุนแรงที่มีสยิดกรือเซะ เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547
3. ลักษณะเฉพาะของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ได้แก่ ผังตลาด ลักษณะทางกายภาพต่างๆ สิ่งอำนวยความสะดวกในตลาดต่อผู้ซื้อและผู้ขาย ลักษณะสินค้า
4. รูปแบบการปรับตัวของผู้ประกอบการ ผู้บริโภค ผู้บริหารจัดการตลาดภาครัฐหรือภาคเอกชน และชุมชนต่อวิถีตลาดนัดกลางคืนในภาวะสถานการณ์ความไม่สงบ
5. ความสัมพันธ์ของตลาดนัดกลางคืนกับความรุนแรงในพื้นที่
6. ผลกระทบของเหตุการณ์ความรุนแรงต่อโครงสร้างและหน้าที่ของตลาดนัดกลางคืน

ขอบเขตประชากร

ประชากรที่ทำการศึกษาได้แก่ ผู้ประกอบการค้า ผู้บริโภค ผู้บริหารจัดการตลาด และชุมชนที่ตั้งตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

วิธีดำเนินการวิจัย

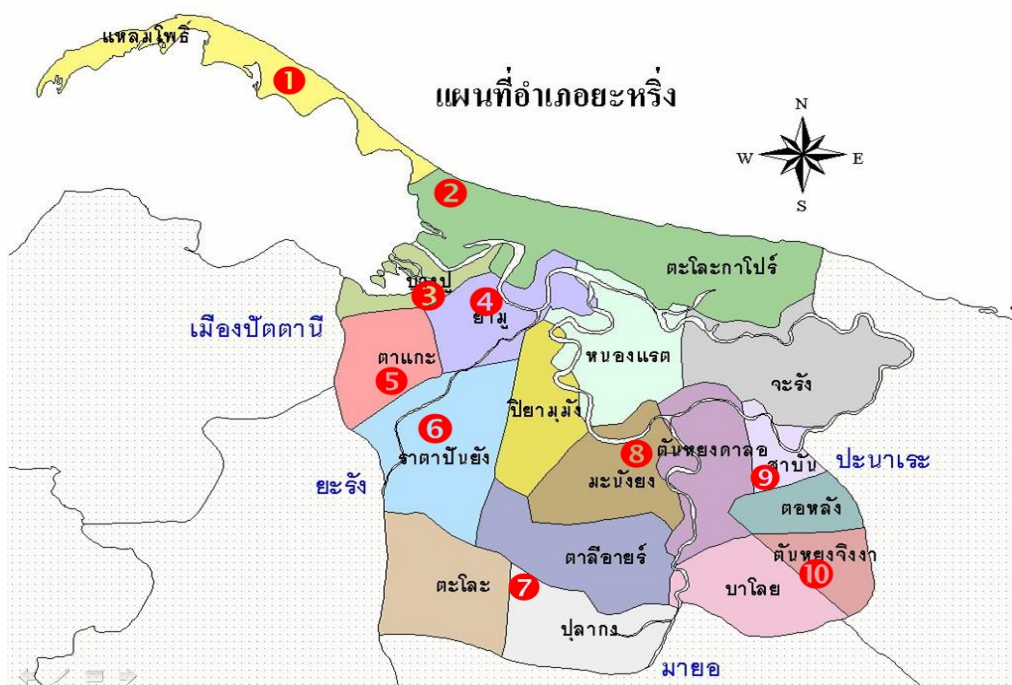
ในการศึกษาวิจัยตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

พื้นที่ที่ศึกษา: อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

สาเหตุที่เลือกอำเภอยะหริ่งเป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเหตุผลต่อไปนี้

1. ตลาดนัดกลางคืนในอำเภอยะหริ่งมีความหลากหลายทางกายภาพของที่ตั้งตลาดตามลักษณะภูมิประเทศของอำเภอ กล่าวคือ มีทั้งตลาดในชุมชนเมือง คือ ตลาดนัดยามูในเขตเทศบาลยามู ชุมชนกึ่งเมือง เช่น ตลาดนัดตันหยงในเขตเทศบาลตันหยงและตลาดนัดบางปู ชุมชนชายทะเล เช่น ตลาดนัดตะโละกาโปร์ และชุมชนชนบท เช่น ตลาดนัดพังกับ เป็นต้น ซึ่งส่งผลต่อประเภทสินค้าและลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย รวมถึงกลไกตลาดต่างๆ
2. แม้อำเภอยะหริ่งจะเป็นพื้นที่ที่เกิดสถานการณ์ความไม่สงบน้อยกว่าอำเภออื่นๆ เช่น อำเภอเมือง อำเภอยะรัง และอำเภอยายูรี เป็นต้น แต่ตลาดนัดกลางคืนบางแห่งในอำเภอยะหริ่งเคยประสบเหตุการณ์ความไม่สงบโดยตรง เช่น การลอบทำร้ายเจ้าหน้าที่รัฐในตลาด หรือผู้ค้าในตลาดประสบเหตุการณ์ความไม่สงบทางอ้อม เช่น รถโดนตะปูเรือใบในขณะที่เดินทางไปประกอบหรือกลับจากการค้าในตลาด เจอเหตุการณ์ปะทะระหว่างเจ้าหน้าที่กับกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบระหว่างเดินทางไปตลาดนัด จนตลาดและผู้ค้าต้องปรับกลยุทธ์การค้าในตลาดของตน
3. อำเภอยะหริ่งมีการดำเนินกิจกรรมตลาดนัดกลางคืนทุกวันในรอบหนึ่งสัปดาห์ โดยทำเลที่ตั้งของตลาดแต่ละแห่งห่างกันประมาณ 10 – 15 กิโลเมตร บางแห่งเกิดซ้ำโดยมีระยะเวลาเว้นห่างเพียงวันเดียว เช่น ตลาดนัดยามู โดยมีผู้ซื้อกลุ่มเดิมเป็นหลัก และบางแห่งเกิดซ้ำวันติดกัน เช่น ตลาดนัดตันหยงที่มีทั้งวันศุกร์และวันเสาร์ จึงเกิดข้อคำถามว่าแล้วปัจจัยใดส่งเสริมให้ตลาดอยู่รอดได้

รูป 1.1 แผนที่แสดงที่ตั้งพื้นที่ศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ตลาดนัดกลางคืน ผู้ประกอบการค้า ผู้บริโภค ผู้บริหารจัดการตลาด และประชาชนในพื้นที่ที่ตั้งของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

กลุ่มตัวอย่าง ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากร ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงโดยยึดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลัก (Purposeful Sampling) (Patton, 1987 อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สีดา, 2556) เลือกใช้วิธีการจำแนกประเภทกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเชิงคุณภาพของ Patton (1990) (อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สีดา, 2556) เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างหลากหลายประเภท ได้แก่ (ก) ตัวอย่างที่มีประสบการณ์มาก (ข) ตัวอย่างที่ครอบคลุมความหลากหลายในประชากรได้มากที่สุด และ (ค) ตัวอย่างที่เกิดจากการแนะนำต่อกันไป จึงได้กลุ่มตัวอย่างจากประชากรข้างต้นดังนี้

1. ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่งที่ดำเนินการมานานกว่า 1 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 16 แห่ง แยกตามประเภทชุมชนและวันในหนึ่งสัปดาห์ สำหรับตลาดที่ดำเนินการในวันเดียวกันและตั้งอยู่ในชุมชนประเภทเดียวกันจะทำการคัดเลือกมาเพียงตลาดเดียวโดยอาศัยเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างข้างต้น จึงได้กลุ่มตัวอย่างตลาดนัดกลางคืนที่จะทำการศึกษาทั้งสิ้น 10 ตลาด ดังนี้

ตาราง 1.1 กลุ่มตัวอย่างตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ที่ใช้ในการศึกษา

วัน	ตลาดนัดกลางคืน	
อาทิตย์	ตลาดตะโละกาโปร์	ตลาดพังกับ
จันทร์	ตลาดนัตยามู	
อังคาร	ตลาดโต๊ะตีเต	ตลาดบางปู
พุธ	ตลาดตาแกะ	
พฤหัสบดี	ตลาดบูดี	ตลาดนัตسابัน
ศุกร์	ตลาดปูลากง	
เสาร์	ตลาดตันหยง	

2. ผู้ประกอบการค้าในตลาด ผู้ประกอบการค้าในแต่ละตลาดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่งมีจำนวนประมาณ 25-50 คน ซึ่งส่วนใหญ่มักเวียนขายในตลาดในพื้นที่หรือในพื้นที่ใกล้เคียงที่เป็นรอยต่ออำเภอ จึงเห็นผู้ค้าหน้าเดิมๆ ในตลาดต่างๆ ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ตลาดเบื้องต้นผู้วิจัยจึงสุ่มเลือก (Random) กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าจากชนิดสินค้าที่จำหน่ายเป็นหลัก ได้กลุ่มตัวอย่าง 40 คน และคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive) จากแบบสอบถามให้เหลือเพียง 15 คน เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

3. ผู้บริโภค 160 คน คัดเลือกแบบสุ่ม (Random) จากแต่ละตลาดนัดสำหรับการเก็บข้อมูลเบื้องต้น และสัมภาษณ์จนกว่าจะอิ่มตัวสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนที่ตั้งตลาด

4. ผู้บริหารจัดการตลาด 10 คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive) จากกลุ่มตัวอย่างตลาดนัดกลางคืน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บข้อมูล

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล 2 ระยะ ได้แก่ (1) ระยะเก็บข้อมูลพื้นที่ตลาดเบื้องต้น (Basic Survey) และ (2) ระยะสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) โดยมีเครื่องมือเป็นแบบสังเกตแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกตลักษณะทางกายภาพของตลาด
2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามส้นในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเพื่อหาค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการประมวลผลทางสถิติ (SPSS)
3. วิเคราะห์รูปแบบการปรับตัวของผู้ประกอบการค้า ผู้บริโภค และผู้บริหารจัดการตลาดต่อวิถีตลาดนัดกลางคืนในภาวะสถานการณ์ความไม่สงบจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการเข้ารหัสข้อมูลลงตาราง (Coding)
4. ศึกษาวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่งตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันซึ่งเป็นช่วงหลังเหตุการณ์ความรุนแรงที่มัสยิดกรือเซะ เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547
5. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตลาดนัดกลางคืนกับความรุนแรงในพื้นที่โดยอาศัยข้อมูลภาคสนามทั้งหมดและจากการทบทวนวรรณกรรมจากฐานข้อมูลข่าวจังหวัดชายแดนภาคใต้^[1]
6. วิเคราะห์ผลกระทบของเหตุการณ์ความรุนแรงต่อโครงสร้างและหน้าที่ของตลาดนัดกลางคืน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ตลาดนัดกลางคืน หมายถึง ตลาดนัดที่เปิดทำการตั้งแต่ช่วงเย็นถึงกลางคืน ซึ่งในงานวิจัยผู้วิจัยใช้สลับกันทั้ง “ตลาด” “ตลาดนัด” และ “ตลาดนัดกลางคืน” เพื่อสื่อถึงตลาดนัดกลางคืน
2. ผู้ประกอบการค้าหรือผู้ค้า หมายถึง ผู้ที่นำสินค้ามาจำหน่ายในตลาดนัดกลางคืน
3. ผู้บริโภคหรือผู้ซื้อ หมายถึง ผู้ที่มาเที่ยวชมและ/หรือจับจ่ายสินค้าในตลาดนัดกลางคืน
4. ผู้จัดการตลาด หมายถึง ผู้ที่ดำเนินการจัดตั้งและ/หรือบริหารงานตลาดนัดกลางคืน
5. ชุมชน หมายถึง คนในพื้นที่ที่ตั้งตลาดนัดกลางคืน

^[1] จัดทำโดยหอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
เว็บไซต์ <http://wbns.oas.psu.ac.th/newsgroup.html>

6. สถานการณ์ความไม่สงบหรือสถานการณ์ความรุนแรง หมายถึง เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
7. เจ้าหน้าที่รัฐ หมายถึง ทหารทุกหน่วยทุกกอง ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของประเทศไทย
8. ไทยพุทธ หมายถึง ประชาชนในพื้นที่ที่นับถือศาสนาพุทธ
9. ไทยมุสลิม หมายถึง ประชาชนในพื้นที่ที่นับถือศาสนาอิสลาม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบประวัติความเป็นมาและและลักษณะเฉพาะของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
2. ทราบรูปแบบการปรับตัวของผู้ประกอบการ ผู้บริโภค ผู้บริหารจัดการตลาดภาครัฐหรือภาคเอกชน และชุมชนต่อวิถีตลาดนัดกลางคืนในภาวะสถานการณ์ความไม่สงบ
3. เข้าใจความสัมพันธ์ของตลาดนัดกลางคืนกับความรุนแรงในพื้นที่
4. เข้าใจผลกระทบของเหตุการณ์ความรุนแรงต่อโครงสร้างและหน้าที่ของตลาดนัดกลางคืน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดความขัดแย้งยืดเยื้อ (Intractable Conflict)

ปัจจุบันความขัดแย้งยืดเยื้อเกิดขึ้นในหลายภูมิภาคทั่วโลกและรุนแรงถึงขั้นที่ยากจะควบคุมแก้ไข เช่น ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ในตะวันออกกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีอิสราเอล-ปาเลสไตน์ (Maoz & Eidelson, 2007) ความขัดแย้งระหว่างชนเผ่าในเขตคาราโมจาทงตะวันออกเฉียงเหนือของยูกันดา (Jabs, 2007; Atkinson, 2010) ความขัดแย้งในศรีลังกา และแคเมียร์ หรือความขัดแย้งข้ามศตวรรษอย่างในไซปรัสและไอร์แลนด์เหนือ (Bar-Tal, 2007) ปัจจัยที่ทำให้ความขัดแย้งยืดเยื้อจนนำไปสู่ภาวะเหนื่อการควบคุม (intractability) มีมากมายกว่า 50 ตัวแปรในมิติที่แตกต่างกัน เช่น ความสั่นคลอนทางการเมือง การขาดดุลอำนาจ ประเด็นเพื่อความปลอดภัยหรือเพื่อกอบกู้ศักดิ์ศรี (Coleman, 2003) ความขัดแย้งที่เข้มข้นสูงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ การเปลี่ยนแปลงในระดับกลุ่มและชุมชน ซึ่งสุดท้ายนำไปสู่กระบวนการทางสังคมที่ “เลวร้าย” (Gray et al., 2007)

การศึกษาเรื่องความขัดแย้งยืดเยื้อจำเป็นต้องมองให้ครอบคลุมทั้งระดับจุลภาคและมหัพภาค เพราะความขัดแย้งเหล่านี้มีแนวโน้มสลับซับซ้อนด้วยบ่มเพาะปัจจัยมาตรไว้หลากหลายระดับ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของกลุ่มคนเหล่านี้ช่วยดำรงความขัดแย้งให้คงอยู่ บ่อเกิดปัจจัยมาตรเหล่านี้ เช่น ผู้นำ นโยบาย ทัศนคติ หรืออุดมการณ์ทางการเมืองของมวลชนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และบางครั้งอาจส่งผลให้ความขัดแย้งเพิ่มขึ้นหรือลดลง ที่สำคัญความขัดแย้งยืดเยื้อแต่ละกรณีมีลักษณะเฉพาะที่ผิดแผกแตกต่างกันไป (Gray et al., 2007) คู่ของความขัดแย้งยืดเยื้อมักอยู่ในระดับเผ่าหรือชนชาติ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ได้รับผลกระทบหลักหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงส่วนใหญ่คือประชาชนผู้บริสุทธิ์ เช่น ความรุนแรงยืดเยื้อทางตอนเหนือของประเทศยูกันดาที่เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี 1986 และเริ่มรุกรานเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้านอย่างคองโกและอเมริกากลาง (Atkinson, 2010) สอดคล้องกับสำนวนที่ว่า “ข้าวงสารชนกัน หย้าแพรกแหลกราญ”

ความขัดแย้งยืดเยื้อมีลักษณะดำรงคงอยู่ไม่รู้จัก สร้างความรุนแรง และต่อต้านกระบวนการแก้ไขปัญหามิชอบรูปแบบ ดังนั้นแม้ว่าความขัดแย้งยืดเยื้อในแต่ละที่จะมีลักษณะเฉพาะ แต่ต้องประกอบทั้งปวงที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกลับทำงานในลักษณะพึ่งพากันและกันเป็นพลวัต ดังนั้นหากองค์ประกอบของความขัดแย้งประการใดประการหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปก็ไม่สามารถเปลี่ยนพลวัตของระบบที่ยืดเยื้อได้ เนื่องจากตัวดึงวิถีหรือแบบแผนการมีปฏิสัมพันธ์กันได้ถึงความขัดแย้งกลับไปสู่สภาพที่แยกออกจากกันได้ยาก (Coleman et al., 2007)

นอกจากนี้ทัศนคติและความเชื่อระดับปัจเจกยังมีส่วนสำคัญในการสร้างและธำรงความขัดแย้งให้ยืดเยื้ออีกด้วย (Maoz & Eidelson, 2007)

ในบางสังคมกลับพบว่าระบอบแบบแผนทางวัฒนธรรมผสมผสานกับอาวุธยุทธโศปกรณ์สมัยใหม่สามารถแปรเปลี่ยนท้องทุ่งเลี้ยงชีพเป็นสนามรบได้ เช่น การปล้นโคกระบือระหว่างเผ่าซึ่งถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานสำหรับชาวคาริโมจองในเขตคาราโมจากทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศยูกันดา เดิมทีประเพณีดังกล่าวเป็นที่ยอมรับและไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรมแต่อย่างใด เผ่าเล็กๆในหมู่ชาวคาริโมจองต่างผลัดกันปล้นและถูกปล้น การปล้นสะดมดังกล่าวตั้งอยู่บนเหตุผลของการอยู่รอดเป็นหลัก ภายใต้กฎเกณฑ์หลายข้อด้วยกัน ได้แก่ อนุญาตให้ปล้นได้เฉพาะยามคับขันจากภาวะอดอยากด้วยภัยแล้งและโรคระบาด ใช้เพียงหอกและสองมือเปล่าในการต่อสู้ ปฏิบัติตามคำสั่งผู้อาวุโสเท่านั้น ห้ามปล้นกันเองภายในเผ่า และไม่ปล้นเอาไปทั้งหมดแต่เหลือบางส่วนไว้ให้เจ้าของเดิมได้เลี้ยงชีพและแพร่พันธุ์ต่อ ความขัดแย้งเป็นเพียงระดับชนเผ่าไม่ใช่ระดับปัจเจก ในยามปกติเผ่าต่างๆไม่ตรีที่ต่อกัน แต่ในช่วงทศวรรษที่ 70 กองทัพยูกันดาพ่ายแพ้สงคราม และได้ตั้งฐานทัพพร้อมอาวุธสมัยใหม่ไว้มากมาย ทำให้ชาวคาริโมจองเผ่าหนึ่งชนกลับมาใช้เป็นอาวุธในการปล้นปลุสสัตว์ แม้ว่ามูลเหตุจูงใจของการปล้นยังเป็นไปเพื่อความอยู่รอด และอันเนื่องมาจากภาวะอดอยากเป็นหลักเช่นในอดีต แต่ด้วยรูปแบบวิธีการปล้นที่เปลี่ยนไป ซึ่งไม่เพียงแต่ใช้อาวุธสมัยใหม่ ยังรวมถึงการปล้นเรียบ ไม่เหลือให้ผู้ถูกปล้นได้ตั้งต้นตั้งตัวใหม่ จึงนำไปสู่ความเคียดแค้นและเข่นฆ่าเอาคืนในที่สุด นอกเหนือจากความอดอยากแค้นแค้นและการแก้แค้นเอาคืนแล้ว แรงจูงใจให้ปล้นอีกสองประการคือหาเงินค่าสินสอดสำหรับเจ้าสาวและยกระดับสถานภาพทางสังคมของตนจากร่ำรวยเงินทอง จากประเพณีความขัดแย้งระดับชนเผ่าที่เกิดขึ้นเฉพาะฤดูกาลที่แห้งแล้งและอดอยาก กลับกลายเป็นสงครามนองเลือดระหว่างเผ่าที่ยืดเยื้อเรื้อรังมานาน (Jabs, 2007)

สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับเป็นความรุนแรงเรื้อรังอีกเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งเป็นความขัดแย้งทางสังคมที่ยืดเยื้อ (Protracted Social Conflict) หลายฝ่ายต่างโทษว่าเป็นความผิดของกลุ่มก่อความไม่สงบที่อ้างจุดประสงค์ในการก่อเหตุว่าเพื่อต้องการให้อาณาจักรปาตานี ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และบางอำเภอของสงขลา (เป็นเอกราชจากสยามประเทศ หากแต่บ่อเกิดของความไม่สงบดังกล่าวเริ่มต้นจากความรุนแรงโดยรัฐ (State Violence) ภายใต้รัฐบาลเผด็จการ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ผู้นำเอาแนวคิดชาตินิยมมาทำลายอัตลักษณ์ของชาวมลายูปาตานี รวมถึงกดขี่คุกคามสิทธิเสรีภาพและวิถีชีวิตของพวกเขาซึ่งเป็นเจ้าของดินแดนมาแต่เดิม เช่น การยกเลิกกฎหมายอิสลามที่เป็นกฎหมายครอบครัวมรดก การฉ้อราษฎร์บังหลวงของเจ้าหน้าที่ คมนามลายูจำนวนมากถูกฆาตกรรมโดยไร้สาเหตุและไม่ได้รับการเหลียวแล ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาและถูกลงโทษโดยไม่มีโอกาสต่อสู้ตามกระบวนการยุติธรรม ความเจ็บแค้นเหล่านี้บีบคั้นผลักดันให้เกิด

ขบวนการ “กลุ่มแสงอรุณ” และ “สมาคมอิสลามสมำงัตปัตตานี” ต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการด้วยสันติวิธีเพื่อทวงคืนสิทธิและเสรีภาพ แต่กลับถูกเพิกเฉยจากรัฐ อีกทั้งยังมีการจับกุมและลอบสังหารผู้นำกลุ่มต่างๆ ทำให้ผู้นำมลายูมุสลิมจำนวนมากต้องลี้ภัยไปอาศัยเมืองมลายูภายใต้อาณานิคมของอังกฤษ ซึ่งต่อมาผู้นำเหล่านี้ได้ก่อตั้งขบวนการกลุ่มขึ้นมาใหม่และหยิบอาวุธมาต่อสู้แทน จนกลายเป็นปัญหาเรื้อรังที่แก้ไม่ตกตราบจนรัฐบาลปัจจุบัน (อารีฟีน บินจิ และคณะ, 2556)

เหตุการณ์ความรุนแรงจากความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่มขบวนการกอบกู้เอกราชปาตานีเชื้อสายมลายูที่ต่อสู้ด้วยอาวุธกับเจ้าหน้าที่รัฐไทยเชื้อสายสยามเป็นไฟสุ่มขอนมายาวนาน และเริ่มปะทุหนักหน่วงขึ้นอีกเมื่อเกิดเหตุการณ์ปล้นปืนที่กองพันพัฒนาที่ 4 อ. เจาะไอร้อง จ. นราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 นับเป็นปฐมบทความรุนแรงระลอกสองที่ส่งผลกระทบมหาศาลต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ นโยบายความมั่นคงของรัฐในระยะแรกมุ่งเน้นที่การใช้กำลังทหาร มากกว่าการทำความเข้าใจเชิงวัฒนธรรมและที่มาของปัญหาที่แท้จริง นำไปสู่การต่อสู้ที่รุนแรงยิ่งขึ้น และเหตุการณ์ที่ตราตรึงประชาชนในพื้นที่มากที่สุดคือเหตุการณ์ความรุนแรงที่มีสยิดกรือเซะเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 และเหตุการณ์สลายการชุมนุมที่ตากใบเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 กลุ่มเป้าหมายที่กลายเป็นเหยื่อทางตรงของคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายมีทั้งเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ ครู นักการปกครอง รวมถึงประชาชนทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม ส่งผลให้ภาพลักษณ์ “พื้นที่สงคราม” ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยิ่งแจ่มชัดขึ้น (ปรางทิพย์ ดาวเรือง, 2553) หลายสิ่งหลายอย่างในวิถีของประชาชนเปลี่ยนไป สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งคือประชาชนปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตอย่างไรบ้างภายใต้สภาวะความขัดแย้งดังกล่าว โดยมุ่งศึกษาจากกิจกรรมตลาดนัดกลางคืนที่ดูเหมือนเป็นกิจกรรมเสี่ยงสูงสำหรับพื้นที่ที่เกิดเหตุความรุนแรงหรือสถานการณ์ความไม่สงบ

แนวคิดเกี่ยวกับตลาดนัดกลางคืน

จุดกำเนิดและพัฒนาการ

“ตลาดนัด” หมายถึง ที่ชุมนุมเพื่อซื้อขายของต่าง ๆ ซึ่งมีได้ตั้งอยู่ประจำ จัดให้มีขึ้นเฉพาะในวันที่กำหนดเท่านั้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) เป็นแหล่งซื้อขายสินค้าในวัน เวลา และสถานที่ตามที่ได้มีการนัดหมายกันแน่นอน ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามสถานที่ต่างๆ ในหนึ่งสัปดาห์อาจเกิดตลาดนัดซ้ำได้ ณ เวลาและสถานที่เดิม (พอเจตต์ เรืองกลัด, 2552) ผู้ซื้อและผู้ขายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเดิมๆ หมุนเวียนกันไป และอีกส่วนเป็นคนในท้องถิ่นที่ตั้งร้านขึ้นมาสมทบ (ทรงสิริ วิชิรานนท์ และ ทรงชัย ทองปาน, 2552) ตลาดนัดเป็นทั้ง “พื้นที่ทางเศรษฐกิจ” สำหรับดำเนินกิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า อีกทั้งยังเป็น “พื้นที่แห่งชีวิต” สำหรับการพบปะ

สร้างสรรค์ของผู้คนในรูปแบบต่างๆ (สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, 2549) เป็นสถานที่นัดพบเพื่อการยังชีพ (สันติ เสวตวิมล, 2544) ความแปลกแตกต่าง ความสนิทชิดเชื้อกับชุมชน ความอบอุ่นแบบญาติมิตร ความติดดิน สินค้า ราคาถูกต่อรองได้ คือมนต์เสน่ห์ของตลาดนัด

ตลาดนัดกลางคืนถือกำเนิดในเมืองซีอานปลายสมัยราชวงศ์ถังของจีน) ปลายศตวรรษที่ 8 – ปลายศตวรรษที่ 9 และในช่วงสมัยราชวงศ์ฮั่น (ค.ศ .960 – ค.ศ .1279) ตลาดนัดกลางคืนมีบทบาทยิ่งต่อวิถีชีวิตยามราตรีของประชาชนชาวจีนตามหัวเมืองใหญ่ๆ ทอยยปรากฏขึ้นเรื่อยตามหัวมณฑลต่างๆ ดำเนินการค้าตั้งแต่หลังเที่ยงคืนไปจนถึงประมาณตีสามหรือตีห้า ในเมืองใหญ่ๆบางเมืองหลายร้านเปิดบริการกันตลอด 24 ชั่วโมง สินค้าและบริการในตลาดนัดกลางคืนในเมืองทางโจวสมัยราชวงศ์ฮั่นประกอบด้วย การดูหมอลำทำนาโยคะชะตาราศี เกมการพนัน มายากล งานศิลปหัตถกรรม ผักผลไม้ เสื้อผ้า วัตถุมงคล ชา และอาหารว่างปรุงสำเร็จ (Yu, 2004) เมื่อชาวจีนอพยพย้ายถิ่นไปตั้งถิ่นฐานยังนานาประเทศ ก็ได้นำเอาวัฒนธรรมตลาดนัดกลางคืนไปเผยแพร่จนกระทั่งสามารถสร้าง “พื้นที่เศรษฐกิจเอกลักษณ์เฉพาะ” ในชุมชนที่ตนตั้งถิ่นฐานได้ ตลาดนัดกลางคืนที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวสูงปรากฏอยู่ในประเทศได้หวันรวมถึงประเทศต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ ฮองกง มาเก๊า และไต้หวันทั่วทุกมุมโลก

ตลาดนัดกลางคืนในไต้หวันเริ่มต้นจากตลาดนัดชุมชนเขตชานเมืองไทเปในช่วงปี 1950 พ่อค้าแม่ค้าไม่กี่ยารวมตัวกันตั้งแผงเปิดร้านขายสินค้าประเภทหัตถกรรมและยาแผนโบราณตามหัวมณฑลหรือพื้นที่วัดวาอารามต่างๆ ต่อมาในช่วงปี 1970 ตลาดนัดกลางคืนมีการขยายเข้าสู่ชุมชนเมือง ย่านอุตสาหกรรม และแม้กระทั่งในพื้นที่ชนบท สิบปีต่อมาผู้บริโภคชาวไต้หวันสามารถจับจ่ายสินค้าได้ทุกประเภทได้จากตลาดนัดกลางคืนแม้แต่ของป่าหายาก (Yu, 2004)

ตลาดนัดกลางคืนในประเทศมาเลเซียมีลักษณะเป็นแหล่งจับจ่ายสินค้านานาชนิดกลางแจ้งยามค่ำคืน บรรดาพ่อค้าแม่ค้าต่างจัดตั้งแผงสินค้าของตนวางเรียงรายไปตามถนนที่ใช้สัญจรพลุกพล่านยามกลางวัน พอดตกค่ำ มีการปิดไฟสัญญาณจราจร และเปลี่ยนถนนรถวิ่งเป็น “ ถนนคนเดิน ” ตลาดนัดกลางคืนของมาเลเซียสะท้อนวัฒนธรรมการกินของชาวมลายูที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และประเพณี กิจกรรมตลาดนัดกลางคืนเกิดขึ้นเป็นประจำทุกสัปดาห์ตามพื้นที่ว่าง ท้องถนน หรือลานจอดรถ ที่กลายเป็น “ลานตลาด” ในทันทีเมื่อพลบค่ำ จุดเด่นของตลาดนัดกลางคืนในมาเลเซียคือ สินค้ามีความหลากหลาย จำหน่ายโดยคนหลายเชื้อชาติ ราคาถูก การจับจ่ายมีความคล่องตัวและเป็นกันเองมากกว่าการซื้อตามร้านค้าหรือห้างสรรพสินค้า อีกทั้งสินค้าบางอย่างไม่สามารถหาซื้อได้ตามตลาดทั่วไป เว้นแต่ที่ตลาดชุมชนแห่งนี้ เช่น ของป่าพื้นเมือง (Ishak et al., 2012)

นอกจากนี้ ตลาดนัดกลางคืนในประเทศมาเลเซียมีบทบาทในการส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการประกอบการธุรกิจมากขึ้น เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการอุทิศเครื่องทางธุรกิจให้กับผู้ประกอบการรุ่นใหม่เนื่องจากใช้เงินลงทุนไม่มาก นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้เหล่าเยาวชนสร้างความมั่นใจในตนเองมากขึ้นในการยกระดับธุรกิจของตนและพัฒนาทักษะการค้า และสร้างโมติจิตรระหว่างผู้จำหน่ายและผู้บริโภคได้เป็นอย่างดี (Ishak et al., 2012)

หากนึกถึงตลาดนัดกลางคืนในบริบทเดียวกับต้นกำเนิดอย่างจีนหรือไต้หวัน ตลาดนัดกลางคืนเยวราชจัดเป็นตลาดนัดกลางคืนที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศไทย ถือกำเนิดในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นแหล่งรวมร้านอาหารเลิศรสยามราตรีที่ขึ้นชื่อ เปิดบริการตั้งแต่ 17.00 น. – 23.00 น. แต่หากหมายถึง “ตลาดนัด” จริงๆอย่างบริบทในประเทศมาเลเซีย ตลาดนัดกลางคืนลำดับแรกของไทยและมีชื่อเสียงตราบนานจนปัจจุบันได้แก่ ตลาดนัดสะพานพุทธ ซึ่งช่วงกลางวันสะพานดังกล่าวเป็นท่าเรือ ตกเย็นกลายเป็นแหล่งรวมสินค้ามือสองคุณภาพดี ราคาถูก และแหล่งรวมตัวของศิลปินนักวาด เปิดตั้งแต่ 20.00 น. – 01.00 น. หยุดวันจันทร์ ตลาดนัดกลางคืนสีลม จำหน่ายเสื้อผ้า ของที่ระลึก เปิดบริการตั้งแต่ 20.00 น. – 02.00 น. นอกจากนี้ยังมีตลาดนัดคลองถม ตลาดนัดหน้าราม ตลาดนัดนานา ตลาดนัดถนนข้าวสาร เป็นต้น

ตลาดนัดกลางคืน จึงเป็นแหล่งรวมตัวกันของบรรดาพ่อค้าแม่ขายทั้งมือเก่ามือสมัครเล่นมาขายของกัน ในยามค่ำคืน เพื่อหารายได้หลักหรือเพื่อสร้างรายได้เสริม สินค้าที่จำหน่ายมีทั้งอาหารคาวหวาน เครื่องดื่ม เสื้อผ้า เครื่องประดับ เครื่องอุปโภค สินค้ามือสอง และอื่นๆ ผู้ขายวางแสดงสินค้าบนแผงลอย บ้างก็กางร่มคันใหญ่เตรียมกันฝนในคืนฝนตก ด้วยสินค้าที่หลากหลาย บรรยาการยามค่ำคืนที่เย็นสบาย คละเคล้าด้วยกลิ่นอาหารหลากหลาย ทำให้ตลาดนัดกลางคืนมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่มีเสน่ห์ชวนให้ผู้ซื้อเข้าไปจับจ่ายใช้สอย ลักษณะเด่นอีกประการของตลาดนัดกลางคืนคือเป็นตลาดประจำสัปดาห์ เกิดขึ้นเป็นประจำ ณ วันใดวันหนึ่งในสัปดาห์ บางแห่งกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้มหาศาลให้กับท้องถิ่น เช่น ตลาดนัดคลองแห อ. หาดใหญ่ จ. สงขลา ประจำวันเสาร์ – อาทิตย์ เริ่มเวลาประมาณ 16.00 – 23.00 น .

ตลาดนัด: ตัวชี้วัดความรุนแรง

ในบางพื้นที่ที่มีความขัดแย้งพบว่าสาเหตุหนึ่งมาจากความยากจนและภาวะความอดอยากยากแค้นที่นำไปสู่การช่วงชิงทรัพยากรโดยอาศัยความรุนแรง และในขณะเดียวกันความรุนแรงดังกล่าวยังเป็นแรงผลักดันให้คู่ขัดแย้งใช้ความรุนแรงแก้ปัญหามากขึ้น จึงมีความพยายามที่จะสร้างสันติภาพผ่านกิจกรรมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เช่น การสร้างฝายเก็บน้ำสำหรับชุมชนต่างๆ การส่งเสริมการเพาะปลูกร่วมกันบนพื้นที่ที่เคยเป็นเขต

ความรุนแรงมาก่อน และการบูรณะฟื้นฟูถนนหนทางและตลาดนัดในชุมชน ในที่นี้ตลาดนัดในฐานะที่เป็นทรัพยากรร่วมทางเศรษฐกิจ (shared resource) ประการหนึ่งจึงถูกนำมาใช้เพื่อศึกษาแนวโน้มระดับความรุนแรงที่จะเกิดขึ้น ผลการศึกษา与市场นัดโคกระบือในเขตคาราโมจาทางตะวันออกเฉียงเหนือของยูกันดาซึ่งเป็นพื้นที่ความขัดแย้งยืดเยื้อมายาวนานพบว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจทั่วไปที่มากขึ้นและการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในตลาดนัดที่สูงขึ้นทำให้ประชาชนของคู่ขัดแย้งมีความรู้สึกปลอดภัยและมีอิสระในการเคลื่อนย้ายมากขึ้น เป็นสัญญาณบ่งชี้ความลดน้อยถอยลงของการเกิดความรุนแรงในพื้นที่ได้ (Mercy Corps, 2011)

บทที่ 3

ตลาดนัดกลางคืนในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

เนื้อหาในบทนี้แบ่งออกเป็นสามส่วน ประกอบด้วย (1) จุดกำเนิดของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี (2) วิวัฒนาการของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี และ (3) กลุ่มคนในตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

จุดกำเนิดตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

ตลาดนัดกลางคืน หรือ เป็นที่เรียกกันในหมู่คนท้องถิ่นเชื้อสายมลายูในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า “นัดมาแล” ซึ่งมาจากคำไทย “ตลาดนัด” ผสมกับคำมลายูถิ่น “มาแล” ตรงกับ “ปาซาร์มาลาม (Pasar Malam)” ในภาษามลายู ซึ่งจะเห็นได้ว่า Pasar แผลงมาจาก Bazaar นั่นเอง

จากคำบอกเล่าของประชาชนในพื้นที่และผู้ประกอบการค้าในตลาดนัดกลางคืนมากกว่า 30 ปี พบว่าตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่จังหวัดปัตตานีเกิดขึ้นจากการเปิดบรรยายทางศาสนาภาคกลางคืนที่สถาบันปอเนาะและมัสยิด ตั้งแต่หลังละหมาดอิชาเป็นต้นไป (21.00 น. – 23.00 น.) ตลาดนัดกลางคืนยุคแรกๆ (ประมาณ พ.ศ. 2533 - 2534) เกิดที่ (1) มัสยิดบ้านปากู ต. ปากู อ. พังยางแดง (2) สถาบันปอเนาะดาลอ ต. มะนังยง อ. ยะหริ่ง และ (3) มัสยิดบ้านตาแบ๊ะ ต. ลางา อ.มายอ

จุดกำเนิดแรกของตลาดนัดกลางคืนในอำเภอยะหริ่งเริ่มต้นที่สถาบันปอเนาะดาลอ ต. มะนังยง อ. ยะหริ่ง ราวปี พ.ศ. 2534 – พ.ศ. 2535 ซึ่งมีกิจกรรมบรรยายทางศาสนาภาคกลางคืน ประชาชนทั้งในละแวกใกล้เคียงและชุมชนห่างไกลต่างหลั่งไหลไปฟังบรรยาย ช่วงแรกที่เปิดกิจกรรมบรรยาย คนในพื้นที่ 4-5 คนได้ชักชวนกันทำอาหารและเครื่องดื่มจำหน่ายแก่ผู้ที่มาฟังบรรยาย ขบวนการเปิดบรรยายทางศาสนาแพร่กระจายไปปากต่อปาก ทำให้คนฟังบรรยายทุกเพศทุกวัยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จำนวนคนขายอาหารจึงเพิ่มตาม อีกทั้งสินค้ายังมีความหลากหลายมากขึ้นไปจนถึงสินค้าอุปโภคบริโภคอย่างเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย สถานที่สอนศาสนาจึงกลายเป็นตลาดนัดไปโดยปริยาย ตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ที่สถาบันปอเนาะดาลอเป็นการบรรยายศาสนาผ่านเครื่องขยายเสียง ผู้ฟังจึงสามารถจับจ่ายพร้อมฟังบรรยายไปด้วย ทำให้เกิดการปะปนกันระหว่างหญิงชาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับสถาบันสอนศาสนาอิสลามอย่างปอเนาะที่มีการกำหนดพื้นที่เรียนศาสนาสำหรับผู้ชายและผู้หญิงแยกกันเฉพาะ ฉะนั้นเพื่อปกป้องภาพลักษณ์และป้องกันปัญหาทางศีลธรรมที่จะตามมา ทางสถาบันปอเนาะจึงตัดสินใจยุติการบรรยายศาสนา เนื่องจากสถาบันปอเนาะดาลอตั้งอยู่ในชุมชนลึกห่างจากถนนสายหลัก ผู้ที่จะไปที่นั่นมีวัตถุประสงค์เพื่อไปเรียนศาสนาเป็นหลัก เมื่อกิจกรรมบรรยาย

ทางศาสนายุติลง ผู้คนจึงไม่มีกิจจำเป็นใดต้องไปในวันและเวลาดังกล่าว เป็นเหตุให้ตลาดนัดต้องปิดตัวตามไปด้วยเพราะไม่มีผู้ซื้อ

วิวัฒนาการของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

หัวข้อนี้เป็นการอธิบายถึงวิวัฒนาการของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี ทั้ง 10 แห่ง แบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ระยะเวลาที่ 1 ช่วงก่อนเหตุการณ์ความรุนแรง เมษายน 2547^[2] และระยะที่ 2 ช่วงหลังเหตุการณ์ความรุนแรง เมษายน 2547 เป็นต้นมา เพื่อที่จะเปรียบเทียบและแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของตลาดนัดกลางคืนที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนใต้

ระยะที่ 1 (ก่อนเหตุการณ์ความรุนแรง 28 เมษายน 2547)

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่งทั้ง 10 แห่ง พบว่าตลาดนัดที่เปิดดำเนินการมาก่อนเหตุการณ์ความรุนแรงเมื่อ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 เรียงตามลำดับการเกิด ประกอบด้วย ตลาดนัดพังกับ (2535) ตลาดนัดปลากง (2542) ตลาดนัดسابัน (2545) ตลาดนัดตะโละกาโปร์ (2546) และตลาดนัดบางปู (2547)

ตลาดนัดพังกับ (พ.ศ. 2535)

ตลาดนัดพังกับ เกิดหลังจากตลาดนัดกลางคืนแห่งแรกของอำเภอยะหริ่งที่สถาบันปอเนาะดาลอไม่นาน จากแนวคิดของ นายอับดุลเลาะ มามะ ผู้ก่อตั้งและผู้จัดการตลาด ภูมิลำเนาชาวพังกับ ทำอาชีพค้าขายเสื้อผ้าสำเร็จรูปตามตลาดนัด เห็นว่าตลาดนัดกลางคืนบ้านม่วงหวาน อ. ยะหริ่ง (ห่างจากบ้านพังกับ 10 ก.ม.) ซึ่งเป็นตลาดนัดกลางคืนลำดับต้นๆของ จ. ปัตตานี เปิดแล้วประสบความสำเร็จได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคเป็นอย่างดี คิดว่าน่าจะทดลองเปิดตลาดนัดกลางคืนในชุมชนของตนดู เพราะนอกจากตนจะได้ค้าขายในชุมชนตนเองแล้ว ยังเห็นว่ายังไม่มีตลาดนัดกลางคืนเกิดขึ้นในพื้นที่ อ. ยะหริ่งเลย จึงนำแนวคิดนี้ไปปรึกษาผู้อาวุโสในชุมชนและได้รับการเห็นชอบด้วย นายอับดุลเลาะ มามะ จึงชักชวนเพื่อนบ้าน 3 คน เป็นทีมงานจัดการ

^[2] แม้ปฐมบทความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้คือเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อ ม.ค. 2547 แต่ในความรู้สึกและการรับรู้ของชาวบ้านกลับมุ่งไปที่เหตุการณ์ความรุนแรงที่มีสื่อตือหรือเซะเมื่อ เม.ย. 2547 ประกอบกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมและเห็นได้ชัดเจนมากขึ้นหลังเหตุการณ์ดังกล่าวนี้

ตลาด เชิญชวนกลุ่มผู้ค้าที่ตนรู้จักจากตลาดนัดม่วงหวานให้มาค้าขายในตลาดพังกับ พร้อมกับติดใบปลิวตามหมู่บ้านต่างๆเพื่อเชิญชวนผู้ซื้อให้มาจับจ่าย

แรกเริ่ม ตลาดนัดพังกับตั้งอยู่ที่ลานเอนกประสงค์ติดกับสนามฟุตบอลบ้านพังกับ และได้รับการตอบรับจากกลุ่มผู้บริโภคเป็นอย่างดี เพราะตลาดนัดกลางคืนเป็นปรากฏการณ์แปลกใหม่ที่เข้ามาเพิ่มสีสันและชีวิตชีวาให้กับชุมชนและเป็นตลาดนัดกลางคืนแห่งแรกของ อ. ยะหริ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ราตาปันยังมีแนวคิดจะสร้างอาคารตลาดนัดในพื้นที่ดังกล่าวเพื่อหารายได้ ผู้จัดการตลาดและทีมงานจึงตัดสินใจย้ายตลาดมาอยู่ฝั่งตรงข้ามซึ่งเป็นที่ดินว่างเปล่าของทีมงานคนหนึ่ง ติดกับร้านน้ำชาของหมู่บ้าน และตั้งอยู่ตรงปัจจุบัน ส่วนอาคารตลาดนัดของ อบต. เมื่อไม่มีตลาดจึงกลายเป็นอาคารเอนกประสงค์ ซึ่งปัจจุบันถูกทุบทิ้ง และกลายเป็นที่ตั้งของสำนักงาน อบต. แทน

ในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง 2547 ตลาดนัดพังกับเปิดทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่ 16.00 น. – 22.00 น. ตลาดมีความคึกคักสูงในช่วงประมาณ 19.00 น. – 21.00 น. เพราะเป็นเวลาที่ทุกคนเสร็จจากการปฏิบัติศาสนกิจ ประกอบกับอากาศช่วงกลางคืนเย็นสบาย แต่หลังเหตุการณ์ความรุนแรง ผู้คนนิยมจับจ่ายสินค้าช่วงเย็นถึงพลบค่ำมากกว่า แต่กลางคืนยังมีคนทยอยมาเรื่อยๆประปราย ปัจจุบันตลาดวายที่เวลาประมาณ 20.30 น.

ตลาดนัดปูลากง (พ.ศ. 2542)

มีลักษณะคล้ายคลึงกับตลาดนัดพังกับ คือ นายอูมา กะมูยา ชาวปูลากง (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) เห็นว่าชุมชนปูลากงมีบริเวณทางสามแพร่ง น่าจะเป็นทำเลที่ดีในการเปิดตลาดนัดกลางคืน เพราะตอนนั้นมีเพียงตลาดนัดกลางคืนบ้านพังกับกับบ้านม่วงหวานเท่านั้น ประกอบกับเห็นว่าคนในชุมชนมีพฤติกรรมชอบเที่ยวตลาดนัดกลางคืนมากขึ้น จึงเปิดตลาดขึ้นมา และได้รับการตอบรับจากชาวบ้านในชุมชนและละแวกใกล้เคียงเป็นอย่างดี ชาวบ้านชุมชนปูลากงแทบทุกครัวเรือนไม่มีการเตรียมมือเย็น ตลาดนัดกลายเป็นครัวมือเย็นสำหรับพวกเขา นอกจากนี้ วันศุกร์ถือเป็นวันหยุดของชาวบ้านในพื้นที่ รถขายกับข้าวหยุดขายในวันนี้ ประกอบกับไม่มีตลาดนัดอื่นๆในพื้นที่ใกล้เคียงหรือพื้นที่ อ.ยะหริ่ง

แรกเริ่มเดิมทีตลาดนัดปูลากงเปิดทำการทุกวันศุกร์ ตั้งแต่ 16.30 น. – 21.30 น. ตลาดมีความคึกคักสูงในช่วงประมาณ 19.00 น. – 21.00 น. แต่หลังเหตุการณ์ความรุนแรงเมื่อปี 2547 ผู้คนนิยมจับจ่ายสินค้าช่วงเย็นถึงพลบค่ำมากกว่า หลัง 19.00 น. ไม่มีคนมาเที่ยวแล้ว ผู้ค้าบางรายก็เริ่มเก็บแผงตั้งแต่ 18.30 น. แล้ว

ตลาดนัดسابัน (พ.ศ. 2545)

ตลาดนัดسابัน (หรืออีกชื่อหนึ่งคือ ตลาดนัดจาแบสะแบ หรือ ตลาดนัดจาแบโต๊ะกู) เกิดจากการระดมความคิดของผู้นำชุมชนหลายฝ่ายที่เล็งเห็นว่า ต้นชุมชนตั้งอยู่ตรงสามแยกติดถนนสายหลัก ปัตตานี-นราธิวาส ทำชุมชนเป็นเส้นทางสายในเชื่อมต่อกับ อ. ปะนาเระ เป็นทำเลที่เหมาะสมสำหรับการเปิดตลาดนัดกลางคืน เพื่อเป็นหนทางหนึ่งในการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน

แรกเริ่ม ตลาดนัดسابันตั้งติดชิดริมปากทางออกถนนสายเอเชีย ชุมชนที่ตั้งตลาดเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านตันหยงดालอ ถัดไปยังถนนสายในเป็นหมู่บ้านسابัน ตลาดจึงได้ชื่อตามภาษามลายูถิ่นที่ “นัดจาแบสะแบ (ตลาดนัดแยกسابัน)” แต่คนส่วนใหญ่เรียกสั้นๆว่า “นัดสะแบ (ตลาดนัดسابัน)” เป็นที่รู้จักกันในหมู่บ้านในชุมชนและละแวกใกล้เคียงว่า วันที่มีตลาดนัดการจราจรจากเส้นทางสายรองสู่ปะนาเระติดขัดมาก โดยเฉพาะช่วงห้าโมงเย็นซึ่งเป็นช่วงตลาดคึกคัก ผู้คนที่มาจับจ่ายซื้อของต่างจอดรถเรียงรายตลอดสองเส้นทางที่เป็นหัวท้ายตลาด ประกอบกับเป็นช่วงเลิกงาน การเดินทางบนถนนที่มีระยะทางค่อนข้างแคบเป็นไปด้วยความยากลำบาก ซึ่ง 5 ปีต่อมา การจราจรติดขัดดังกล่าวกลายเป็นปัจจัยเอื้อให้กลุ่มผู้ก่อเหตุกระทำการสังหารเจ้าหน้าที่ทหารที่ผ่านเส้นทางดังกล่าวได้โดยง่าย เพราะเหยื่อกลายเป็นเป้าหมายจากเหตุจราจรติดขัด เหตุการณ์สังหารเจ้าหน้าที่ในตลาดนัดسابันทำนองเดียวกันนี้ได้เกิดซ้ำอีก 2 ครั้ง ในปีหลังๆ

เมื่อตลาดนัดกลายเป็นต้นเหตุให้การจราจรขาออกจากถนนสายในสู่ปะนาเระติดขัด นำมาซึ่งความสะดวกให้กลุ่มผู้ก่อเหตุสามารถสังหารเจ้าหน้าที่ทหารและเจ้าหน้าที่ตำรวจได้โดยง่ายตายถึงสามครั้งในพื้นที่ตลาดเดียวกัน ผู้จัดการตลาดจึงขยับตลาดเข้าไปด้านในอีก 200 เมตร เน้นค้าขายบนลานกว้างห่างจากถนนมากกว่าที่จะตั้งแผงขายบนทางเท้า ทำให้ทางออกถนนใหญ่โล่งขึ้น กระนั้นก็ตามก็ยังเกิดเหตุสังหารเจ้าหน้าที่ในตลาดตามมาอีกครั้ง เนื่องจากเมื่อพื้นที่ดังกล่าวเคยเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง เจ้าหน้าที่ทหารจึงมักมาลาดตระเวนและอารักขาความสงบเรียบร้อย ทว่าพวกเขากลับกลายเป็นเป้าสังหารของผู้ก่อเหตุอย่างต่อเนื่อง

เดิมตลาดนัดسابันเปิดทำการทุกวันพฤหัสบดี ตั้งแต่ 16.00 น. – 20.00 น. แต่หลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในตลาดนัดหลายครั้งในรอบหลายปีที่ผ่านมา ปัจจุบันตลาดเปิดถึง 18.30 น. เท่านั้น และตลาดคึกคักประมาณ 17.00 น.

ตลาดนัดตะโลเกาโปร์ (2546)

นายดาโอะ สุธง ขาวบ้านตะโลเกาโปร์ เป็นผู้ดูแลที่ดินของคนจีนแปลงหนึ่งที่ทิ้งร้างมานานบริเวณสามแยกทางไปหาดตะโลเกาโปร์ และได้รู้จักกับนายยาลี ผู้จัดการตลาดนัดกรือเซะ อ. เมือง จ. ปัตตานี ซึ่งแนะนำให้นายดาโอะเปิดตลาดบนพื้นที่ดังกล่าว เพราะเห็นว่าทำเลเหมาะสม พร้อมทั้งช่วยกำหนดวันตลาด

และฝั่งตลาดให้ จวบจนปัจจุบันตลาดนัดแห่งนี้ได้รับการตอบรับจากกลุ่มผู้ซื้อเป็นอย่างดีทั้งจากชาวบ้านในชุมชน และจากนักท่องเที่ยวที่ไปหรือกลับมาจากเที่ยวหาดทะเลกาโปร เปิดดำเนินการทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่ 16.00 น. – 18.30 น. เน้นความเป็นตลาดเย็นมากกว่า

ตลาดนัดบางปู (2547)

ตลาดนัดบางปู เกิดจากแนวคิดของ นายฮาดิ ดอฆอ พ่อค้าขายเสื้อผ้ามือสอง ภูมิลำเนาเป็น ชาวบางปู ซึ่งมีที่ดินว่างบริเวณข้างบ้านและหน้าบ้านอยู่แปลงหนึ่ง ต้องการเปิดตลาดเพื่อสร้างพื้นที่ทำกินให้ ตนเองและเพื่อนร่วมอาชีพอีกแห่งหนึ่ง เลือกเปิดในวันอังคารที่เป็นวันว่างของตน

ตลาดแห่งนี้เคยมีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้น คือเหตุยิงสังหารชาวบ้านไทยพุทธที่เข้ามา เลือกซื้อสินค้าในตลาดนัด เหตุดังกล่าวส่งผลกระทบบ้างในระยะแรกๆ กล่าวคือ ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายบางตาลง บรรยากาศไม่คึกคัก แต่สองสามสัปดาห์ผ่านไป บรรยากาศในตลาดนัดกลับมาคึกคักเช่นเดิม อย่างไรก็ตาม ผู้ซื้อ ส่วนใหญ่นิยมมาตลาดในช่วงก่อนค่ำกันมากขึ้น

เดิมตลาดนัดบางปูเปิดทำการทุกวันอังคาร ตั้งแต่ 16.00 น. – 21.00 น. แต่หลังเกิดเหตุการณ์ ความรุนแรงในตลาดนัด จากตลาดที่เคยคึกคักช่วง 19.00 น. – 20.00 น. กลับมาคึกคักช่วง 17.00 น. แทน หลัง 19.00 น. แหบไม่มีลูกค้าออกมาจับจ่ายซื้อหาสินค้าแล้ว ทำให้พ่อค้าแม่ค้าต้องปิดแผงเร็วขึ้น แม่ค้าขายสินค้า กิฟต์ช้อปรายหนึ่งเล่าให้ฟังว่า

“เมื่อก่อนคนบางปูออกมาซื้อของตอนสองสามทุ่ม หลังอีซา (ประมาณ 20.00 น.) คนยังเต็ม ตลาด แต่หลังมีเหตุการณ์ยิงกันในตลาด คนบางปูไม่กล้าออกดึกกันแล้ว”

ระยะที่ 2 (หลังเหตุการณ์ความรุนแรง 28 เมษายน พ.ศ. 2547)

ตลาดนัดโต๊ะเตเต (2548)

ตลาดนัดโต๊ะเตเตตั้งอยู่ตรงลานเดินเท้าหน้ามัสยิดโต๊ะเตเต ทุกคืนวันอังคารมีการบรรยายธรรม ทางศาสนาที่มัสยิด จึงมักมีคนมาที่มัสยิดมากกว่าคืนอื่นๆ เพื่อฟังบรรยายธรรม กลุ่มผู้ค้า 3 รายได้ชักชวนกันมา ขายอาหารทานเล่นหน้ามัสยิด ซึ่งเป็นลานกว้างยาวขนานไปกับถนนสายเอเชีย ชาวบ้านที่มาฟังบรรยายได้ซื้อหา อาหารรับประทานก่อนเข้าฟังบรรยาย ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี หลังจากนั้นก็มีผู้ค้ารายอื่นๆทยอยเข้ามา

ขายเรื่อยๆจนกลายเป็นตลาดนัดขนาดเล็ก โดยอาศัยไฟฟ้าจากมัสยิด เปิดทำการทุกวันอังคาร ตั้งแต่ 16.30 น. – 19.00 น. ตลาดคึกคักช่วง 17.00 น.

ตลาดนัดตันหยง (2548)

ตลาดนัดตันหยงเริ่มจากแนวคิดของผู้ใหญ่บ้านร่วมกับนายมะซุซูกิ ทดลองเปิดตลาดบริเวณลานเอนกประสงค์ริมคลองหัวสะพานตันหยง มีพ่อค้าแม่ค้ามาขายสินค้าจำนวนมาก และมีผู้ซื้อให้การตอบรับเป็นจำนวนมากเช่นกัน ทำให้การจราจรติดขัด ทางเทศบาลตันหยงจึงปรับปรุงพื้นที่ทางหลวงที่ไม่ได้ใช้งาน เลียบถนนสายปัตตานี-นราธิวาส แล้วย้ายตลาดจากหัวสะพานมาเปิดบนพื้นที่ที่ทางเทศบาลปรับปรุง ต่อมามีการขัดแย้งระหว่างผู้จัดการตลาดกับชาวบ้านในละแวกตลาดเกี่ยวกับผลประโยชน์ของตลาด ทางเทศบาลเลยต้องมาแก้ปัญหาโดยการเปิดประมูลตลาด ปรากฏว่าผู้ใหญ่บ้านตันหยงชนะการประมูล ต่อมาผู้ใหญ่บ้านมอบให้ศูนย์เด็กกำพร้าบ้านตันหยงเป็นผู้ดูแลและรับผลประโยชน์จากตลาด เพื่อเป็นการกุศล แรกเริ่มตลาดนัดตันหยงเปิดทำการวันอังคารวันเดียว ต่อมาได้รับการตอบรับอย่างดีจากผู้ซื้อ จึงขยายเป็น สองวันในรอบสัปดาห์ คือ วันอังคารและวันศุกร์ ตลาดคึกคักช่วง 17.00 น.

ตลาดนัดบูตี (2548)

ตลาดนัดบูตีเกิดจากแนวคิดของผู้จัดการตลาดบูตี นายอิสมาแอ อิสมาแอ เดิมที่นายอิสมาแอเป็นพ่อค้าขายปลาในตลาดนัดกลางวันเป็นอาชีพหลักอยู่แล้ว โดยไปรับพลาสติกจากที่ต่าง ๆ ในพื้นที่ทะเลกาโปรปะนาระ และปัตตานี ไปขายตามตลาดใหญ่ในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ครั้งหนึ่งไปขายที่ตลาดบ้านมาโละ ในเขตอำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นตลาดกลางวันขนาดใหญ่ มีลูกค้าไม่กี่หมู่บ้านละแวกนั้นที่มาซื้อสินค้า พ่อค้าแม่ค้าสามารถขายสินค้าได้เป็นอย่างดี จึงมีความคิดว่าที่ชุมชนของตนเองถึงแม้จะมีแค่สองหมู่บ้านแต่ก็มีประชากรจำนวนมาก คิดว่าน่าจะเปิดตลาดได้และน่าจะอยู่รอด จึงได้หาพื้นที่สร้างตลาดขึ้นมาเป็นตลาดกลางวัน ได้ชักชวนเพื่อน ๆ ที่ค้าขายในตลาดมาเปิดแผงขายที่ตลาดนัดบูตี สินค้าต่างๆได้รับการตอบรับดีเกินคาด พ่อค้าแม่ค้าบางคนถึงกับพูดในทำนองว่าน่าจะมีการเปิดตลาดมาตั้งนานแล้ว จากความสำเร็จของตลาดกลางวันทำให้พ่อค้าแม่ค้าบางคนเสนอให้มีการเปิดตลาดนัดกลางวันด้วย นายอิสมาแอก็ได้ปรึกษากำนันในพื้นที่ว่าจะเปิดตลาดกลางวันแต่กำนันไม่เห็นด้วย เกรงว่าจะสร้างปัญหาให้กับชุมชน โดยเฉพาะปัญหาวัยรุ่น หนุ่มสาว นายอิสมาแอก็เลิกความคิดที่จะเปิดตลาดนัดกลางวัน ต่อมาพ่อค้าแม่ค้าก็ได้เสนออีก และได้ชี้แจงว่าปัญหาที่กำนันกังวลมันไม่ได้เกิดขึ้นเพราะการเกิดตลาดอย่างเดียวหรอก ถึงไม่มีตลาดปัญหาเหล่านั้นก็เกิดขึ้นอยู่แล้ว

นายอิสมาแอเลยตัดสินใจเปิดตลาดกลางคืนในวันพฤหัสบดีในพื้นที่เดียวกันกับตลาดกลางวันและประสบผลสำเร็จเช่นกัน เวลาทำการของตลาดคือ 16.00 น. – 18.30 น. เน้นความเป็นตลาดเย็นมากกว่าตลาดกลางวัน

ตลาดนัดยามู (2549)

ตลาดนัดยามูเริ่มจากแนวคิดของผู้จัดการตลาดเอง คือ นายเจ๊ะบาราเฮง เจ๊ะหลง กับสมาชิกสภาเทศบาลสองสามคน ว่าน่าจะมีการตั้งตลาดกลางคืนในเขตเทศบาลยะหริ่งบ้าง เพราะเห็นกระแสความนิยมในตลาดนัดกลางคืนมีสูง จึงคิดหาพื้นที่เปิดตลาด และตกลงใจจะเปิดที่สามแยกกริมถนนสายเอเชีย ทางเข้าเทศบาลยะหริ่ง แรกเริ่มมีผู้มาขายประมาณ 5 คน รวมผู้จัดการตลาดซึ่งประกอบอาชีพนี้ด้วย การกำหนดวันขายเป็นแนวคิดของคณะผู้จัดตั้งตลาด โดยดูวันที่มีตลาดใกล้เคียง และเห็นชอบให้เป็นวันจันทร์ ต่อมาเมื่อเสียงเรียกร้องของพ่อค้าแม่ค้าว่าน่าจะมี 2 วันในรอบสัปดาห์เนื่องจากมีลูกค้าจำนวนมากจึงจัดให้มีวันพุธอีกหนึ่งวันจากความเห็นชอบของบรรดาพ่อค้าแม่ค้าในตลาด ตลาดนัดยามูคึกคักช่วง 17.00 น.

ตลาดนัดตาเกาะ (2550)

ตลาดนัดตาเกาะเกิดจากแนวคิดของกำนันตำบลตาเกาะที่อยากให้มีตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ชุมชนตาเกาะบ้าง จึงสั่งให้นายจิ๊แม และน้องเขยตนอีกคน เป็นผู้ไปดำเนินการจัดตั้งตลาดและเป็นผู้จัดการตลาด ทั้งสองคนลงขันซื้อสายไฟและเดินเสาไฟในตลาด โดยใช้พื้นที่ลานอเนกประสงค์ของชุมชน ซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามบ้านกำนันบริเวณสามแยกเชื่อมต่อบ้านมูหลง หมู่บ้านกลาขอ และหมู่บ้านตาเกาะ กำนันเป็นผู้กำหนดวันตลาดเอง หลังจากนั้นได้ชักชวนให้พ่อค้าคนหนึ่งมาขายที่ตลาด ซึ่งเขาได้บอกต่อสมัครพรรคพวกคนค้าขายด้วยกันอีกจำนวนหนึ่งให้มาค้าขายในตลาดดังกล่าว นับเป็นตลาดขนาดเล็ก เปิดทำการทุกวันพุธ ตั้งแต่ 16.30 น. – 20.00 น. ตลาดคึกคักช่วง 17.00 น.

กลุ่มคนในตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

คนในตลาดเป็นองค์ประกอบของโครงสร้างตลาดนัดกลางคืนที่สำคัญประการหนึ่ง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ศึกษามี 3 ประเภท ได้แก่

ผู้จัดการตลาด: ผู้จัดการตลาดบางส่วนมีความเกี่ยวข้องกับตลาดนัดกลางคืนอยู่แล้ว คือเป็นผู้ค้าในตลาดเอง จุดประสงค์ที่เปิดตลาดขึ้นมาเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้ตนเองในวันว่างอีกช่องทางหนึ่ง ทั้งจากการค้าขายเองและจากค่าธรรมเนียมตลาด บ้างก็ทำอาชีพอื่นแต่เห็นศักยภาพของชุมชนซึ่งมีทำเลเหมาะสมที่จะเปิดตลาดนัดกลางคืนขึ้นมา การพิจารณาวันที่จะทำตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ของ

ตนมีหลากหลาย บ้างยึดตามวันที่ตนว่างและสะดวก บ้างพิจารณาวันที่มีตลาดใกล้เคียง หลังจากนั้นชักชวนผู้ค้าด้วยกันให้มาขาย บ้างก็ทำใบปลิวเชิญชวน จัดเก็บค่าธรรมเนียมตลาดซึ่งเป็นค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าจัดการขยะ ตั้งแต่ 10 - 20 บาทต่อแผง ตามลักษณะประเภทตลาด เช่น ตลาดนัดชุมชนชายทะเลเปิดทำการก่อนพลบค่ำ ค่าธรรมเนียมแค่ 10 บาท สำหรับการจัดการขยะเพียงอย่างเดียว ส่วนตลาดนัดชุมชนชนบทและชุมชนเทศบาลจ่ายค่าธรรมเนียม 15 - 20 บาท สำหรับทั้งค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าจัดการขยะ

ผู้ค้า: ผู้ประกอบการค้าในตลาดนัดกลางคืนทุกคนเป็นชาวไทยมุสลิม ส่วนใหญ่เป็นแรงงานมีงานทำมาก่อน โดยเฉพาะอาชีพรับจ้าง หันมาประกอบอาชีพค้าขายในตลาดนัดกลางคืนด้วยสาเหตุต่างๆ ได้แก่ อาชีพเดิมรายได้ไม่เพียงพอ ปริมาณงานน้อยลงจนต้องเลิกทำแล้วหาช่องทางสร้างอาชีพใหม่ เช่น งานปักผ้าคลุม เบื้องานประจำ ย้ายกลับภูมิลำเนา บางส่วนเป็นแม่บ้านเมื่อลูกโตเข้าโรงเรียนจึงหารายได้เสริมช่วยครอบครัวจนกลายเป็นรายได้หลัก ในขณะที่ผู้ประกอบการค้าบางรายเป็นแรงงานใหม่ เปลี่ยนสภาพจากนักเรียน นักศึกษา มีครอบครัว แล้วเริ่มต้นอาชีพด้วยการค้าขายในตลาดนัดกลางคืน จุดเริ่มต้นในการประกอบอาชีพค้าขายในตลาดนัดกลางคืนเกิดจากความคิดของตนเองเป็นส่วนใหญ่ มีบ้างที่ได้รับคำแนะนำจากเพื่อนหรือคนรู้จัก แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามลักษณะแรงบันดาลใจให้ประกอบอาชีพ ได้แก่

1. **กลุ่มบุกเบิก** หมายถึง ผู้ประกอบการที่เริ่มต้นอาชีพนี้พร้อมๆ กับการเกิดตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง เดิมทีเป็นคนทำขนมและอาหารว่างขายอยู่แล้ว เมื่อทราบว่าชุมชนใกล้เคียงมีการเปิดสอนบรรยายศาสนาจึงชักชวนกันไปขาย และพบว่าเป็นงานที่สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัวได้เป็นอย่างดีจึงยึดอาชีพนี้มาตลอดตราบนับปัจจุบัน นับเป็นระยะเวลา 20 กว่าปีมาแล้ว

2. **กลุ่มแสวงหาโอกาส** หมายถึง กลุ่มผู้ประกอบการในยุคที่มีการทดลองเปิดตลาดนัดตามชุมชนต่างๆ เริ่มต้นอาชีพนี้เพราะมีการจัดตั้งตลาดในชุมชนของตน บางคนเคยทำสวน บางคนค้าขายในตลาดสดบ้างตลาดเช้าบ้าง เมื่อมีตลาดนัดกลางคืนจึงเห็นเป็นโอกาสที่น่านลอง เป็นกลุ่มที่ค้าขายในตลาดนัดกลางคืนมานาน 10 - 15 ปี จวบจนปัจจุบัน

3. **กลุ่มตามรอย** หมายถึง กลุ่มผู้ประกอบการหน้าใหม่ในระยะ 2-5 ปี นี้ เข้าสู่อาชีพนี้ในยุคที่ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่เฟื่องฟู เห็นว่าคนที่ขายอยู่เดิมมีฐานะดีขึ้น ประกอบกับผู้ซื้อในตลาดนัดกลางคืนไม่เคยลดจำนวนลง จึงพยายามหาที่ว่างในตลาดที่มีอยู่เดิม หรือเมื่อมีตลาดนัดเปิดใหม่จึงเข้าไปค้าขาย

ผู้ประกอบการค้าส่วนใหญ่ลงทุนครั้งแรกด้วยเงินทุนส่วนตัวทั้งหมด แรกเริ่มใช้จักรยานยนต์พ่วงข้างเป็นยานพาหนะสำหรับบรรทุกสินค้า เพราะลงทุนน้อย ติดตั้งส่วนพ่วงข้างเพิ่มเติมจากจักรยานยนต์ของตนที่มีอยู่เดิม หรือหาซื้อมือสองมาใช้ บางรายต้องยืมเงินจากเพื่อนหรือคนรู้จักมาต่อเติมหรือซื้อยานพาหนะดังกล่าว และ

สามารถปลดหนี้ในส่วนนี้ได้ใช้เวลา 1-2 ปีจากเงินที่ค้าขายได้ในตลาดนัด ผ่านไปประมาณ 2-5 ปี หลายรายจึงเปลี่ยนเป็นรถยนต์ โดยเฉพาะกลุ่มที่ขายอาหารและเสื้อผ้า เพื่อความสะดวกในการเดินทางยามค้าคืนและช่วงฤดูฝน หลายคนใช้รถยนต์มือสอง แต่บางคนสามารถดาวน์รถใหม่ได้เลย ทุกรายเริ่มต้นค้าขายกับคู่สมรส หากเป็นกลุ่มเสื้อผ้าหรืออาหาร ภรรยา มักจะเป็นแรงหลักในการวางแผนงานและปรุง ส่วนสามีเป็นลูกมือจัดหาวัตถุดิบ ตั้งแผง และอื่นๆที่ต้องใช้กำลัง ในกลุ่มเสื้อผ้ากระสอบหรือเสื้อผ้ามือสองและรองเท้าแรงหลักคือสามี เพราะลูกค้าผ้ากระสอบส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ต่อมาเมื่อมีลูกค้ามากขึ้นแม้ช่วยกันสองคนก็ยังไม่ทันหรือคู่สมรสมีงานประจำอย่างอื่นจึงจำเป็นต้องจ้างลูกน้องมาช่วย จ่ายค่าแรงให้เป็นรายวันตั้งแต่ 50-150 บาท ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ช่วยงาน รับประทานมื้อค่ำด้วยกันในตลาดนัด ลูกน้องมักจะเป็นญาติ เพื่อน หรือคนในชุมชนเดียวกันที่รู้จักกันเสียใจคอและครอบครัวของเขาดีในระดับหนึ่ง

ผู้ประกอบการค้ามีวิธีการเลือกตลาดที่แตกต่างกันไป ส่วนใหญ่คำนึงถึงพื้นที่ว่างเป็นหลัก ไม่ได้คำนึงว่าตลาดนั้นมีสินค้าเหมือนตนมากน้อยเพียงไร เพราะเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้กำหนดปัจจัย ดังนั้นเมื่อเห็นว่าผู้ค้าหน้าใหม่ขายสินค้าเหมือนตนเพิ่มขึ้นจึงไม่ได้กังวลใดๆ ไม่คิดอิจฉาริษยา ลูกค้าเป็นคนเลือก เพราะผู้ค้าแต่ละคนต่างมีฐานลูกค้าเดิมของตนอยู่ ผู้ค้าบางรายเลือกตลาดโดยคำนึงจากกลุ่มลูกค้าของตนว่ามีมากน้อยแค่ไหน ในการจับจองพื้นที่จะทดลองขายตรงพื้นที่ว่างนั้นอยู่ก่อนอย่างน้อยสองอาทิตย์ หากไม่มีผู้ค้าคนใดมาอ้างกรรมสิทธิ์ก็จับจองเป็นของตนถาวร

ในส่วนสินค้ากลุ่มอาหารผู้ประกอบการลงมือผลิตเอง เตรียมวัตถุดิบมาปรุงสดในตลาด เช่น อาหารประเภทยำ ส้มตำ ไก่ย่าง ข้าวเหนียว ไก่ทอด ลูกชิ้นทอด กลัวยแซก ขนมพื้นบ้านต่างๆ บ้างก็ปรุงสดมาจากบ้าน จัดเรียงใส่ถาด แล้วบรรจุถุงหรือห่อกระดาดตามที่ลูกค้าสั่ง เช่น ข้าวยา อาหารประเภทเส้นผัด แกงต่างๆ มีบ้างที่ผู้ขายทำเองเป็นหลักและซื้อวัตถุดิบไปจ้างคนในชุมชนที่มีฝีมือทำ เช่น ขนมพื้นบ้านบางชนิด ผู้ค้ากลุ่มอาหารมักไม่ค่อยประสบปัญหาเรื่องการจัดหาสินค้า เพราะตนผลิตเอง วัตถุดิบส่วนใหญ่หาซื้อตามตลาดสด ตลาดนัดที่ตนขายอยู่ หรือในชุมชน บ้างก็ปลูกเองไว้บางส่วน เช่น มะละกอสำหรับทำส้มตำ ไบยอทำข้าวยา ไบเตยทำขนม เป็นต้น เมื่อขายไม่หมดในแต่ละคราวก็แจกจ่ายให้ผู้ค้าด้วยกันในตลาด บ้างก็กลับมาแจกเพื่อนบ้าน ส่วนใหญ่ไม่เททิ้งเพราะเชื่อว่าการทำเช่นนั้นเป็นบาปตามหลักคำสอนอิสลาม พระเจ้าจะตัดปัจจัย (ริสกี) ที่จะให้ในอนาคต แต่ถ้าให้ผู้อื่นจะได้ทั้งผลบุญและมิตร

ส่วนเสื้อผ้าสำเร็จรูปผู้ประกอบการไปซื้อมาจากตลาดค้าส่งในยะลา ปัตตานี และหาดใหญ่ มักจะทราบแหล่งค้าส่งราคาถูกจากเพื่อนที่ขายเสื้อผ้าเหมือนกัน ในขณะที่บางรายไม่ยอมบอกเพราะเกรงว่าจะขายตัดราคากัน ปัญหาที่มีคือในช่วงหน้าฝนอากาศชื้นทำให้เสื้อผ้าขึ้นรา มีตำหนิบ้าง ผู้ค้าบางรายจะแจกให้กับลูกค้าเป็นการ

สมนาคุณบ้าง ให้เปล่าเพราะอยากให้บ้าง แต่ก็ก็จะบอกลูกค้าก่อนว่าเป็นสินค้ามีตำหนิ ไม่ขาย ให้เปล่า เพราะเกรงลูกค้าจะครหาทีหลังว่าขายสินค้าไม่ดี สินค้าบางอย่างตกรุ่นก็ใช้วิธีลด แลก แจก แถม การกระทำเช่นนี้นอกจากจะเป็นการลดต้นทุนการจัดเก็บสต็อกสินค้าแล้ว ยังเป็นเรื่องของผลต่างตอบแทนระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย และระหว่างผู้ซื้อด้วยกัน กล่าวคือผู้ซื้อใช้วิธีลด แลก แจก ให้กับลูกค้าตน และอาจให้เปล่าหรือขายในราคาต่ำกว่าทุนมากๆแก่ผู้ค้าสินค้าชนิดอื่นที่มักหิบบินให้เปล่าแก่กัน เช่น ให้เสื้อมีตำหนิเล็กน้อยแก่แม่ค้าขายอาหารแผงข้างเคียง โดยบอกชัดเจนว่าเป็นสินค้ามีตำหนิ ขายไม่ได้ราคาแล้ว จึงยกให้

ผู้ประกอบการเลือกที่จะขายในตลาดนัดมากกว่าที่จะเปิดร้าน เพราะต้นทุนต่ำกว่า ไม่มีค่าเช่าร้าน ค่าน้ำค่าไฟรายเดือน ในตลาดจ่ายแค่ค่าธรรมเนียมตลาดรายครั้ง ตั้งแต่ 10-30 บาท ขึ้นอยู่กับขนาดตลาด และน้ำหรือไฟ ผู้ค้าออกจากบ้านไปตลาดนัดประมาณ 14.00 น. เป็นต้นไป ขึ้นอยู่กับระยะทางไปตลาด และตำแหน่งแผงค้าของตน หากแผงอยู่ลึกต้องรีบไปให้ถึงก่อนเพื่อความสะดวกในการเอารถเข้าไปจอดเทียบของลง ในการทำงาน ผู้ค้าส่วนใหญ่ทำงานทั้งสามมืกรรยา แต่บางรายทำเป็นหลักเพียงคนเดียว ส่วนใหญ่เป็นทางมืกรรยา สามมืกรรยาทำงานประจำอย่างอื่น แต่บางครั้งสามมืกรรยาก็ช่วยตั้งแผงและเก็บของพร้อมขับรถให้ มืกรรยาเป็นคนขาย บางรายช่วยกันทั้งครอบครัวรวมถึงลูกๆ ผู้ค้าบางคนเล่าว่าตนโตมาจากตลาดนัด เรียนจบจึงหันมาทำอาชีพนี้ก็เพราะมีใจรักแล้ว ที่น่าสนใจคือมีผู้ค้ารายหนึ่งหาเงินส่งเสียตัวเองเรียนจบปริญญาตรี หลังเรียนจบมาทำอาชีพค้าขายในตลาดนัดต่อ

“ขายของในตลาดนัดมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยเรียน ขายเป็นบ้า หาเงินเรียน ก็เรียนจบปริญญาตรีนี่ละ จบบัญชีมา หลังเรียนจบก็สอบบรรจุไปทั่ว สมัครไปหลายแห่ง แต่ไม่ได้เพราะเราไม่มีเส้นสาย สุดท้ายมานั่งคิดว่าเราเรียนจบได้เพราะขายของตลาดนัดนี่ละ จึงกลับไปขายของเหมือนเดิมดีกว่า งานของเรา อิสระ สบายใจ”

สภาพทางเศรษฐกิจในครอบครัวพบว่า ผู้ประกอบการค้าในตลาดนัดกลางคืนมีรายได้ดีแตกต่างกันไปตามลักษณะสินค้า แม่ค้าขายผักมีรายได้พอกินพอใช้ให้ลูกเรียนไปวันๆ ไม่มีเหลือเก็บ แต่เป็นรายได้ที่อยู่ได้ คนขายเสื้อผ้าและอาหารมีรายได้เหลือเก็บ บางรายเริ่มจากศูนย์ ผ่านไปสองปีสามารถซื้อรถยนต์ได้ ปีต่อมามีเงินเหลือเก็บพอสร้างบ้านอีก หนี้สินที่มีส่วนใหญ่นั้นคือต้องผ่อนรถยนต์ที่ใช้เป็นพาหนะทำงาน ส่วนใหญ่จัดการกับเงินเก็บด้วยการเล่นแชร์ และยอมรับว่าอาชีพขายของในตลาดกลางคืนช่วยยกระดับฐานะของพวกเขาได้เป็นอย่างดีในอดีตพวกเขาได้รายได้มากกว่านี้ แต่ปัจจุบันด้วยสภาพทางเศรษฐกิจทำให้รายได้ลดลง ในขณะที่ปัญหาความรุนแรงมีส่วนกระทบต่อรายได้บ้างในแง่ที่ทำให้ช่วงเวลาการขายของพวกเขาสั้นลง รายได้จึงลดลงในแต่ละตลาดที่ขาย

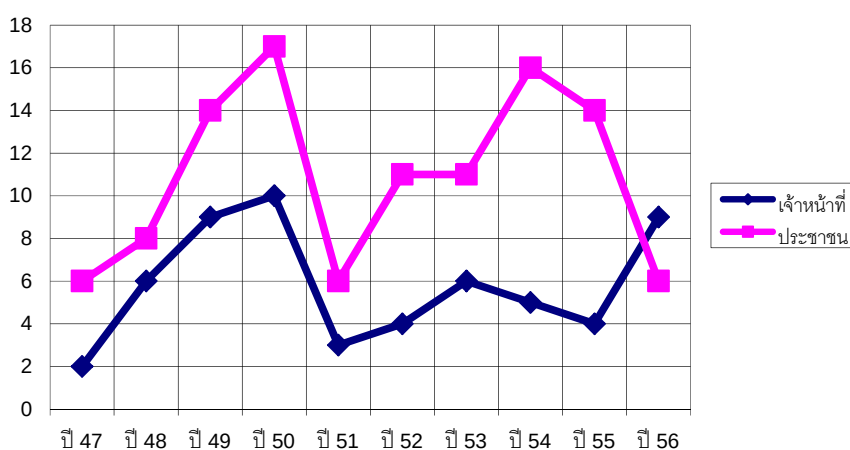
- **ผู้ซื้อหรือผู้บริโภค :** ผู้บริโภคในภาพรวมเป็นผู้หญิงตั้งแต่วัยรุ่นถึงวัยสูงอายุ ภูมิภูมิลำเนาอยู่ใน อ. ยะหริ่ง รายได้ครัวเรือนโดยเฉลี่ย 10,000 – 15,000 บาท มาตลาดนัดเพื่อซื้อสินค้าเป็นหลัก ในตลาดชุมชนชนบทพบว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านและเด็ก สินค้าที่ซื้อส่วนใหญ่มีทั้งอาหารสด อาหารแห้ง และสินค้าอุปโภคสำหรับ 1 สัปดาห์ ตลาดต่างๆในชุมชนชนบทจึงมีสินค้าหลากหลาย ในขณะที่ตลาดชุมชนเทศบาลอย่างยามู ส่วนใหญ่เป็นการทำงานออฟฟิต แวะหาซื้อของกินสดๆก่อนกลับบ้าน ส่วนใหญ่จับจ่ายสินค้าในตลาดนัดกลางคืนสัปดาห์ละ 2 – 3 ครั้ง

ตลาดที่ผู้บริโภคไปบ่อยที่สุดคือตลาดยามู และตลาดพังกับ เพราะใกล้บ้าน รวมถึงเป็นเส้นทางผ่านกลับบ้าน ชอบเดินตลาดนัดกลางคืน (ตลาดเย็น) มากกว่าตลาดนัดกลางวัน (ตลาดเช้า) เพราะสะดวกเรื่องเวลา ช่วงกลางวันต้องทำงานประจำหรืองานอื่นๆ ช่วงเย็นหรือกลางคืนเป็นช่วงพักผ่อนจากงาน บ้างก็บอกว่าเป็นเพราะตลาดนัดกลางคืนอากาศเย็นสบายกว่า หลายคนพอใจในสินค้าในตลาดนัดกลางคืนมาก เพราะสินค้าหลากหลายคุณภาพเหมาะสมกับราคา

บทที่ 4

เหตุการณ์ความรุนแรงในตลาดนัดกลางคืน

จากฐานข้อมูลข่าวจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ตลาด ทั้งตลาดสด ตลาดนัดกลางวัน และตลาดนัดกลางคืน รวมทั้งสิ้น 168 เหตุการณ์^[3] แยกตามลักษณะผู้ตกเป็นเหยื่อได้เป็น ประชาชนทั่วไป 111 เหตุการณ์ และเจ้าหน้าที่รัฐ 57 เหตุการณ์ มีทั้งเหตุการณ์ลอบยิงและเหตุการณ์วางระเบิด อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับประชาชนทั่วไปก็ได้มีปรากฏผลแน่ชัดว่าเป็นเหตุสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่หรือเกี่ยวพันกับเรื่องส่วนตัว ปีที่เกิดเหตุความไม่สงบหรือเหตุความรุนแรงในพื้นที่ตลาดมากที่สุด ได้แก่ พ.ศ. 2550 หลายเหตุการณ์ความรุนแรงที่ผู้ตกเป็นเป้าสังหารคือเจ้าหน้าที่ทหาร แต่ประชาชนก็ต้องกลายเป็นเหยื่อทางอ้อมไปด้วย ดังนั้น ถึงแม้ว่าปฐมบทความรุนแรงระลอกใหม่จะเริ่มต้นจากเหตุการณ์ปล้นปืน เมื่อ มกราคม 2547 แต่เหตุการณ์ที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เริ่มรู้สึกถึงความน่ากลัวของความรุนแรงคือเหตุการณ์นองเลือดที่มัสยิดกรือเซะเมื่อ เมษายน 2547 สืบเนื่องด้วยเหตุการณ์สลายการชุมนุมที่ตากใบเมื่อช่วงปลายปี 2548 อีกทั้งในช่วงปี 2550 ดังกล่าวนี้นี้เป็นช่วงที่ความรุนแรงมีความเข้มข้นสูง การก่อสถานการณ์เริ่มใช้พื้นที่สาธารณะที่คนพลุกพล่านมากขึ้นอย่างตลาดนัด ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้นี้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่งด้วยเช่นกัน ซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไป

สถิติสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ตลาดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบทศวรรษไฟใต้

^[3] สืบจากฐานข้อมูลตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 4 มกราคม 2547 ถึง 17 กุมภาพันธ์ 2557

ความสัมพันธ์ของลักษณะการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงกับความกลัวของประชาชนในพื้นที่

เหตุการณ์ความรุนแรงในตลาดนัดกลางคืนสามารถอธิบายลักษณะการเกิดได้ในมิติที่หลากหลาย ได้แก่ พื้นที่เกิดเหตุ เวลาเกิดเหตุ เป้าหมายความรุนแรง รูปแบบความรุนแรง และการจัดการกับเหตุความรุนแรง ซึ่งแต่ละมิติมีความสัมพันธ์กับความกลัวของประชาชนในพื้นที่ในระดับที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมตลาดนัดกลางคืน ดังนี้

พื้นที่และเวลาเกิดเหตุ

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดในพื้นที่ตลาดนัดและตรงกับวันที่มีกิจกรรมตลาดนัดสร้างความหวาดกลัวให้กับประชาชนในชุมชนที่ตั้งตลาดและชุมชนใกล้เคียงได้มากกว่าเหตุการณ์ความรุนแรงที่แม้เกิดในพื้นที่ที่ตั้งตลาดแต่ไม่ใช่ในวันที่มีตลาด อีกทั้งแม้จะเป็นวันตลาดแต่เกิดเหตุการณ์ในพื้นที่ใกล้เคียงที่อยู่นอกตลาดก็มิได้ทำให้ประชาชนหวาดกลัวจนต้องยุติกิจกรรมตลาดนัดในวันนั้น

เป้าหมายความรุนแรง

หากเป้าหมายของเหตุการณ์ความรุนแรงนั้นเป็นเพียงบุคคลทั่วไป บุคคลนิรนาม หรือนักการเมืองท้องถิ่น แม้จะเกิดเหตุการณ์ในบริเวณตลาดนัดและตรงกับวันที่มีตลาด กิจกรรมตลาดนัดก็ยังคงดำเนินต่อไปได้ เพราะประชาชนมักจะอนุมานว่าน่าจะเป็นการฆาตกรรมที่มีมูลเหตุขัดแย้งส่วนตัวมิใช่การสร้างสถานการณ์ความไม่สงบ กล่าวคือ เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นในตลาด และสามารถระบุตัวตนของเป้าหมายได้ว่าเป็นใคร คนในตลาดก็จะช่วยนำคนเจ็บส่งโรงพยาบาล หรือในกรณีเสียชีวิต จะช่วยหาผ้าคลุมศพ โทรแจ้งญาติ (หากรู้) และเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องให้มาจัดการต่อไป บรรยายภาคนในตลาดหดหู่ แต่ไม่ถึงกับขนาดที่พ่อค้าแม่ค้าจะต้องเก็บแผงกลับบ้านทันที คนซื้อที่อยู่ในตลาดก่อนแล้วยังจับจ่ายสินค้าพร้อมสังเกตความเป็นไปของเหตุการณ์หลังเกิดเหตุ คนที่เพิ่งมาส่วนหนึ่งเพราะจะร่วมมุงดูเหตุการณ์ ผู้ขายยังคงค้าขายต่อไปได้บ้างตามปกติ トラバได้ที่มีคำสั่งให้ยุติกิจกรรมตลาดนัดจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดี ลักษณะเช่นนี้ถือเป็นปกติที่เกิดขึ้นได้กับทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ไทย ความซุกมุ่นวุ่นวายเกิดขึ้นเฉพาะช่วงเกิดเหตุ และตามมาด้วยเสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ประการ

แต่เมื่อไหร่ที่เป้าหมายของเหตุความรุนแรงเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น ทหาร ตำรวจ ข้าราชการ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนดังกล่าว กิจกรรมตลาดนัดจะหยุดชะงักทันที ผู้ซื้อต่างเร่งรีบหนีออกจากตลาด ในขณะที่ผู้ขายเร่งเก็บแผงกลับ ผู้ที่อยู่ใกล้จุดเกิดเหตุที่สุดไม่สามารถเคลื่อนย้ายไปไหนได้ เพราะถูกเจ้าหน้าที่กักตัวเป็นพยาน ไม่มีใครกล้าเข้าไปดูหรือให้ความช่วยเหลือเหยื่อเลย เพราะการทำเช่นนั้นเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้

ตนเองได้ เนื่องจากผู้ก่อเหตุอาจมีกลุ่มผู้ร่วมขบวนการปะปนอยู่ในฝูงชนและสังเกตความเคลื่อนไหวของทุกคนอยู่ อีกประการคืออาจตกเป็นที่ระแวงของเจ้าหน้าที่ได้ สุดท้ายอาจต้องเข้าสู่กระบวนการสอบสวนไปด้วย หลังเกิดเหตุทุกคนจึงพากันนิ่งเงียบ และเร่งรีบออกจากพื้นที่ให้เร็วที่สุด พ่อค้าคนหนึ่งได้เล่าให้คณะวิจัยฟังถึงนาที่ระทึกขวัญเมื่อเจ้าหน้าที่ทหารถูกสังหารใกล้แผงค้าของตน พร้อมทั้งบอกเล่าบรรยากาศหลังเกิดเหตุให้ฟัง

ตอนนั้น...สักประมาณห้าโมงเย็น..ห้าโมงกว่าๆนั้นแหละ เป็นช่วงคนเยอะปกติ และเป็นช่วงที่ทหารมักออกมาซื้อตลาดตระเวนบริเวณถนนสายเอเชียปากทางเข้าตลาด ตอนนั้นคงเลิกเวรแล้ว...กำลังเดินทางกลับฐานที่พักที่ตั้งอยู่หลังตลาดโน้น...ห่างไปสัก 300 เมตร นะ ช่วงนั้นรถติดนะ ทหารสैनายขี่มอเตอร์ไซด์ 2 คัน ซ้ำๆ ไปๆ เปรกๆ รถติดแน่นมาก ถนนแคบ ทั้งคนทั้งรถเต็มถนน แบ (พี่) ก็กำลังขายดี มือหยิบของใส่ถุงไม่ทัน ไม่ทันสังเกตอะไรหรอก เพราะรถติดเป็นปกติของช่วงนั้น... จู่ๆก็ได้ยินเสียงปืนดังสนั่น เงยหน้ามองเห็นทหารล้มลงจากมอเตอร์ไซด์...เท่านั้นแหละ...แบ (พี่) วังหนี่ไม่คิดชีวิต ไปหลบอยู่หลังบ้านชาวบ้านที่อยู่ใกล้ๆ สัมหมดแม้กระทั่งภรรยาที่ยืนขายของอยู่ด้วยกัน ตะกร้าใส่เงินยังล้มเหยียบ คิดถึงชีวิตก่อน ตั้งสติได้ ก็ค่อยๆชะเง้อมองไปที่ตลาด ทุกอย่างเงียบลงจัด ทุกคนวิ่งหนีหาที่ซ่อนหมด เสียงปืนเงียบลงสักพัก แล้วมีเสียงเหมือนกราดยิงปืนขึ้นฟ้าตามมาอีกหลายนัด เสียงปืนเงียบแล้ว แต่ยังไม่มีใครกล้าออกจากที่ซ่อนเพราะกลัว กลัวจะถูกกลืน กลัวจะถูกหาว่าเป็นผู้ก่อเหตุ สารพัดจะกลัวตอนนั้น ทหารนอนตายอยู่ไม่ห่างจากแผงนัก... กว่าทุกคนจะออกจากที่หลบซ่อนได้ ต้องรอให้เจ้าหน้าที่ทหารจากฐานที่อยู่ใกล้มาถึงที่เกิดเหตุก่อน พ่อค้าแม่ค้าค่อยๆทยอยออกมาแสดงตัวว่าเป็นเจ้าของแผงเพื่อเก็บของและออกจากจุดเกิดเหตุให้เร็วที่สุด แผงใครอยู่ใกล้จุดเกิดเหตุหน่อยเก็บของเสร็จก็ไ้กลับ...แผงที่ติดกับที่เกิดเหตุเก็บของได้อย่างเดียว ทหารยังไม่ยอมให้กลับ ต้องรอถ่ายรูป สัมภาษณ์ ให้ข้อมูลเจ้าหน้าที่ก่อน...อย่าถามเลยยว่ากลัวแค่ไหน กลัวมากๆ เหยื่อเป็นเจ้าหน้าที่ด้วย เหตุสถานการณ์ชั่วร้าย กลัวทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ใกล้แผงเราอีก เลยกลัวว่าจะถูกสอบปากคำมาจากเจ้าหน้าที่ ถึงขั้นกลัวว่าจะถูกยึดข้อหาเลยด้วยซ้ำ...ไม่กล้าไปขายที่ตลาดนั้นอยู่หลายอาทิตย์เลย ผวาไม่หาย...

ผู้วิจัยได้สอบถามแม่ค้าที่ประสบเหตุเดียวกันในตลาดวันนั้นต่างเล่าเป็นทำนองเดียวกันกับพ่อค้าข้างต้น

กระนั้นก็ตามแม้เป้าหมายจะเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกันนี้แต่มิได้เกิดเหตุในพื้นที่ตลาด กิจกรรมในตลาดนัดไม่ได้รับผลกระทบมาก การซื้อขายดำเนินอยู่ได้ตามปกติ แต่จำนวนผู้ซื้ออาจลดลงไปบ้าง เพราะผู้ซื้อที่จะต้องเดินทางผ่านจุดเกิดเหตุอาจรู้สึกกลัวจนตัดสินใจไม่มาตลาดไปเลย

รูปแบบความรุนแรง

ไม่ว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นแบบจ่อยิงออกมาหรือลอบยิงก็สร้างความหวาดกลัวให้คนในตลาดได้มากไม่ต่างกัน ส่วนใหญ่เป็นแบบจ่อยิงด้วยปืนพกสั้น ส่วนการลอบยิงด้วยอาวุธสงครามอย่างปืนอาแก้มักจะนำกลัวกว่าแต่เกิดนอกพื้นที่ตลาด ความกลัวจึงลดน้อยลง สิ่งที่เพิ่มความกังวลให้กับคนที่ทำกิจกรรมอยู่ในตลาดคือการสร้างสถานการณ์ร่วมของผู้ก่อเหตุ เช่น การโรยตะปูเรือใบบนถนน หรือการวางระเบิดลอบสังหารเจ้าหน้าที่ทหารหรือตำรวจที่จะมายังจุดเกิดเหตุ

การจัดการเหตุความรุนแรงของเจ้าหน้าที่

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความกลัวของประชาชนเพิ่มขึ้นสูงและส่งผลกระทบต่อกิจกรรมตลาดนัดกลางคืนอย่างทันทีทันใดคือรูปแบบการจัดการเหตุความรุนแรงของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือทหาร กล่าวคือ หากเจ้าหน้าที่ใช้เวลาเคลียร์พื้นที่เกิดเหตุนาน กีดกันเพื่อหาพยาน (แม้บางครั้งมิได้เป็นไปในลักษณะข่มขู่ แต่ชาวบ้านจะรู้สึกว่าการกำลังถูกคุกคาม เนื่องจากชาวบ้านไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่ของรัฐเพราะเกรงตนเองจะตกเป็นเหยื่อของสถานการณ์ทางอ้อม) หรือยิงปืนขึ้นฟ้าเพื่อควบคุมฝูงชน จะยิ่งทำให้คนในตลาดแตกตื่นและหวาดกลัวมากยิ่งขึ้น เช่น กรณีเหตุความรุนแรงในตลาดนัดหนึ่งในพื้นที่ศึกษา ซึ่งผู้วิจัยประสบพบเหตุด้วยตนเองขณะเดินทางผ่านตลาดดังกล่าวเพื่อกลับบ้าน

เป้าหมายนิรนามถูกยิงแล้วราดน้ำมันเผาอย่างออกอาจ ระหว่างรอเจ้าหน้าที่มายังจุดเกิดเหตุ คนในตลาดเริ่มวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นผู้ตาย แต่ไม่มีใครกล้าเข้าไปช่วยดับไฟ เพราะไม่แน่ใจว่ามีคนของกลุ่มผู้ก่อเหตุแอบแฝงสังเกตสถานการณ์อยู่หรือไม่ หากเข้าไปช่วย ตนจะกลายเป็นเหยื่อทางอ้อมของเหตุการณ์ไปด้วย กิจกรรมซื้อขายในตลาดนัดยังคงดำเนินอยู่ประปราย ประชาชนในชุมชนตลาดบ้างก็เดินทางมาดูเหตุการณ์ แต่เมื่อเป้าหมายที่เสียชีวิตถูกระบุได้ว่าเป็นภรรยาเจ้าหน้าที่ตำรวจคนหนึ่ง และกองกำลังเจ้าหน้าที่จากโรงพักเดียวกับผู้ตายกราดยิงปืนขึ้นฟ้าระบายนความอัดอั้น ทำให้ประชาชนแตกตื่น วิ่งหนีกระสุน ลั่นเสียงปืน กิจกรรมตลาดนัดยุติทันที ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายต่างนั่งเงียบและรีบเร่งเก็บของกลับบ้าน ผู้วิจัยพยายามได้ถามความเป็นไปของเหตุการณ์ก่อนหน้าที่ผู้วิจัยจะมาถึงและประสบเหตุจากบรรดาแม่ค้าที่รู้จักกันดีในตลาด ไม่มีใครยอมพูดถึงเรื่องดังกล่าวแม้แต่รายเดียว บางรายหิบบนที่ตนขายใส่ถุงแล้วยื่นให้ผู้วิจัย และแม่ค้าคนอื่นๆ ที่มีแผงใกล้ๆ กันทุกคนจัดเก็บแผงค้าของตนเสร็จอย่างรวดเร็วและรีบเดินทางออกจากตลาดนัดทันที ในขณะที่ผู้ขายที่มีแผงติดกับจุดเกิดเหตุมากที่สุดต้องถูกกักไว้สอบถามก่อน

สภาวะตึงเครียดดังกล่าวคงอยู่สืบเนื่องถึงสัปดาห์ถัดไป มีผู้ค้าเพียงไม่กี่รายที่ยังคงมาตลาดนัดเพื่อทำการค้าตามปกติ ในขณะที่ผู้ซื้อก็มีเล็กน้อยบางตา สาเหตุหนึ่งที่ผู้ค้าส่วนใหญ่ไม่มาขายนอกจากยัง “ขวัญหาย” กับเหตุการณ์แล้ว ยังรื้อรูดูปฏิกิริยาทำที่ของผู้ซื้อต่อสถานการณ์ ผู้ค้าบางรายไม่ขายแต่มาเฝ้าสังเกตความเป็นไปของตลาดเพื่อการตัดสินใจในสัปดาห์ต่อไป สัปดาห์ถัดจากนั้นทั้งผู้ซื้อและผู้ขายค่อยๆ หายกลับเข้าสู่ตลาด จบจนสัปดาห์ที่ 4 กิจกรรมตลาดนัดกลางคืน ณ ตลาดดังกล่าวจึงกลับเข้าสู่สภาวะปกติเช่นเดิม รูปแบบการฟื้นตัวของตลาดที่ประสบความสำเร็จในตลาดนัดโดยมีเจ้าหน้าที่เป็นเหยื่อดำเนินไปในลักษณะเช่นเดียวกันนี้

เปรียบเทียบกับอีกเหตุการณ์หนึ่งที่เป้าหมายเป็นเจ้าหน้าที่ทหารพรานกลุ่มหนึ่งถูกกราดยิงด้วยอาวุธสงครามในวันตลาด แต่เหตุเกิดห่างจากตลาดนัดประมาณ 2 กิโลเมตร (ตลาดเดียวกันกับเหตุการณ์ข้างต้นแต่เกิดในช่วงปีต่างกัน) และการจัดการเหตุความรุนแรงไม่ได้กระทบต่อคนในตลาด กิจกรรมตลาดนัดจึงยังคงดำเนินต่อไปได้ตามปกติ

สรุปคือ ความกลัวของประชาชนจะเกิดขึ้นทันทีหากเหตุความรุนแรงเกิดขึ้นในพื้นที่ตลาดนัดขณะที่กิจกรรมตลาดดำเนินอยู่ และความกลัวจะเข้มข้นขึ้นถึงระดับยุติกิจกรรมตลาดโดยฉับพลันเมื่อเป้าหมายความรุนแรงเป็นเจ้าหน้าที่ทหารหรือตำรวจ ถูกสังหารอย่างอุกอาจต่อหน้าต่อตาคนในตลาด และการจัดการเหตุความรุนแรงของเจ้าหน้าที่เป็นไปอย่างเข้มข้นถึงขั้นที่ทำให้คนที่อยู่ในตลาดรู้สึกว่กำลังจะถูกคุกคามอิสรภาพและความปลอดภัย

บทที่ 5

ผลกระทบของเหตุการณ์ความรุนแรงต่อโครงสร้างและหน้าที่ของตลาดนัดกลางคืน

บทนี้เป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ความรุนแรงต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและหน้าที่ของตลาดนัดกลางคืน การวิเคราะห์แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรก คือกลุ่มตลาดนัดกลางคืนที่เปิดดำเนินการมาตั้งแต่ก่อนช่วงเหตุการณ์ เมษายน 2547 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงและบทบาทหน้าที่ของตลาดนัดทางสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน กลุ่มที่สองคือกลุ่มตลาดนัดกลางคืนที่เปิดดำเนินการหลังเหตุการณ์ เมษายน 2547 เพื่อศึกษาว่าภายใต้เงื่อนไขความรุนแรงในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบเหมือนกัน โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของตลาดนัดกลางคืนกลุ่มนี้มีความสอดคล้องหรือแตกต่างกับตลาดนัดกลางคืนกลุ่มแรกหรือไม่ อย่างไร

การอธิบายแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน เริ่มแรกเป็นการสรุปภาพความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของตลาดนัดกลางคืนในด้านต่างๆ ได้แก่ พื้นที่ เวลา สินค้า และคน ในช่วงหลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงเมื่อ เมษายน 2547 ในส่วนที่สองวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ทางสังคมของตลาดนัดกลางคืนต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และส่วนสุดท้ายเปรียบเทียบตลาดนัดกลางคืนทั้งสองกลุ่มในเชิงโครงสร้างและบทบาทหน้าที่

การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของตลาดนัดกลางคืนหลังเหตุการณ์ความรุนแรง

เมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างของตลาดนัดกลางคืนที่ดำเนินมาตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง เมษายน 2547 กับช่วงหลังเหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าว พบว่าเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นพลวัตหนึ่งของความขัดแย้งยืดเยื้อในพื้นที่ แม้ตลาดนัดกลางคืนมิใช่เป้าหมายทางพื้นที่ในการก่อเหตุ แต่ก็ผ่านทางหรือจุดแวะพักของเป้าหมาย จึงอาจกล่าวได้ว่าตลาดนัดกลางคืนเป็นเหยื่อทางอ้อมของเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ความรุนแรงพยายามที่จะทำลายโครงสร้างของตลาดนัดกลางคืน โดยการสร้างความหวาดกลัวให้กับผู้คนต่อพื้นที่ที่ตั้งตลาดและเวลาดำเนินกิจกรรมตลาด ตลาดนัดเป็นทั้ง “พื้นที่ทางเศรษฐกิจ” สำหรับดำเนินกิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า อีกทั้งยังเป็น “พื้นที่แห่งชีวิต” สำหรับการพบปะสังสรรค์ของผู้คนในรูปแบบต่างๆ (สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, 2549) รวมถึงเป็นสถานที่นัดพบเพื่อการยังชีพ (สันติ เสวตวิมล, 2544) จึงอาจกล่าวได้ว่าตลาดนัดกลางคืนเป็นชีวิตชีวาหนึ่ง เมื่อเหตุการณ์ความรุนแรงมากระทบหรือรุกรานการดำรงอยู่ของชีวิต ส่งผลให้ตลาดนัดจำต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างของตนเพื่อการอยู่รอด ดังนี้

พื้นที่

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตลาดมักอาศัยลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งตลาดที่เป็นชุมชนทางคมนาคม มีเส้นทางหลบหนีหลายทาง และการจลาจลติดขัดบริเวณพื้นที่ตลาด เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดความรุนแรง ตลาดจึงจำเป็นต้องปรับพื้นที่ตั้งและผังตลาดใหม่เพื่อป้องกันมิให้เกิดการจลาจลติดขัด เช่น ตลาดนัดสาบตันที่เคยตั้งอยู่ตรงทางสามแพร่งริมถนนสายเอเชีย ตรงทางแพร่งที่เป็นที่ตั้งตลาดเป็นถนนสายรองเชื่อมต่ออำเภอปะนาเระ เดิมที่มีการตั้งแผงริมถนนสองข้างทาง ช่วงตลาดคึกคัก (17.00 น.) การจราจรแทบจะเป็นอัมพาต และเหตุรุนแรงแต่ละครั้งที่เกิดมักจะเป็นช่วงนี้ จึงมีการถอยร่นตลาดไปอีก 200 เมตร จากทางออกสู่ถนนเอเชีย และใช้พื้นที่ว่างที่ติดถนนข้างหนึ่งเป็นตลาดนัดแทน

เวลา

โครงสร้างด้านเวลาของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง ในที่นี้เป็นการกล่าวถึงเวลาสองส่วน คือ เวลาในการหมุนเวียนตลาดในรอบสัปดาห์ และช่วงเวลาดำเนินกิจกรรมตลาด พบว่าส่วนใหญ่มีระบบหมุนเวียนสัปดาห์ละครั้ง เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภค ยกเว้นตลาดนัดยามู และตลาดนัดตันหยง ซึ่งทั้งสองเป็นตลาดนัดในเขตชุมชนเทศบาล เพิ่มวันตลาดเป็น 2 ครั้ง และ 3 ครั้ง ต่อสัปดาห์ตามลำดับ เนื่องจากความต้องการของผู้บริโภคมีเพิ่มขึ้น กรณีตลาดนัดตันหยงมีอิทธิพลจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ประกอบด้วย กล่าวคือ เดิมทีเป็นตลาดนัดวันอังคารวันเดียว เมื่อเห็นว่าได้รับการตอบรับอย่างท่วมท้นทั้งจากลูกค้าในชุมชนและที่สัญจรผ่านเส้นทางสายหลัก จึงขยายเวลาเพิ่มวันศุกร์อีกหนึ่งวัน เนื่องจากเป็นวันหยุดของคนในพื้นที่ ร้านค้าส่วนใหญ่ปิดทำการ รถเร่ขายสินค้าหยุดพักผ่อน จึงกลายเป็นตลาดที่ได้รับความนิยมสูงอีกวัน แต่เมื่อช่วงต้นปี 2556 เกิดข่าวลือห้ามทำงานวันศุกร์ ผู้จัดการตลาดและกลุ่มผู้ค้าจึงหารือกันและตัดสินใจปิดตลาดก่อนเพื่อความปลอดภัยของทุกคน ผู้ค้ากลุ่มหนึ่งซึ่งว่างในวันเสาร์จึงเปิดแผงขายในวันดังกล่าว และได้รับการตอบรับจากชุมชนเช่นเดิม เดือนต่อมาสถานการณ์ข่าวลือห้ามทำงานวันศุกร์เริ่มคลี่คลายลง ร้านค้าหลายร้านเริ่มทยอยเปิดทำการและเห็นว่าทุกอย่างปกติ กลุ่มผู้ค้าจึงรวมตัวกันเปิดแผงขายวันศุกร์อีกครั้ง ซึ่งตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อในชุมชนเช่นกัน ในขณะที่ตลาดวันเสาร์ก็ยังคงอยู่แต่ไม่ได้รับความนิยมเท่าวันศุกร์ สาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะทั้งวันเสาร์และวันอังคารมีตลาดนัดช่วงเช้าในชุมชนด้วยแล้วเช่นกัน

สำหรับประเด็นช่วงเวลาดำเนินกิจกรรมตลาดพบว่า ก่อนเหตุการณ์ความรุนแรงจะปะทุเดือดอีกครั้ง ตลาดนัดกลางคืนคือแหล่งพักผ่อนหย่อนใจยามราตรีสำหรับชาวบ้านชนบท แม้เหล่าผู้ค้าจะทยอยนำสินค้ามาจัดวางตั้งแต่ 16.00 น. แต่ตลาดกลับคึกคักที่สุดช่วงเวลา 19.00 น. – 21.00 น. ผู้ซื้อส่วนใหญ่นอกจากมาตลาดเพื่อซื้อสินค้าแล้ว ยังถือโอกาสพักผ่อนหย่อนใจหลังจากทำงานหนักมาทั้งสัปดาห์ ร้านไอศกรีมกะทิพื้นบ้านมากกว่า

1 ร้าน ตั้งโต๊ะเรียงราย นั่งเต็มไปด้วยลูกค้าหลากหลายเพศวัย หลังเหตุการณ์ปี 2547 ผู้ขายยังมาเวลาเดิม แต่ผู้ซื้อในชุมชนเองหรือชุมชนใกล้เคียงเน้นมาซื้อสินค้าในช่วงเย็นๆมากกว่า กลายเป็นช่วงตลาดคึกคักกลับเป็น 17.00 น. – 18.30 น. แทน สำหรับตลาดนัดกลางคืนที่เกิดขึ้นปี 2547 บ้างก็ปิดตลาดช่วงหลังพลบค่ำ เพราะช่วง 19.00 น. – 20.00 น. ยังพอมีลูกค้าอยู่อีกบ้างประปราย ส่วนใหญ่เป็นตลาดในชุมชนเทศบาล ส่วนตลาดในชุมชนชายทะเลมีการกำหนดเวลาปิดตลาดก่อนเวลามัฆริบ (18.30 น.)

สินค้าในตลาดนัด

ตลาดนัดกลางคืนในอำเภอยะหริ่งเริ่มต้นจากการเน้นจำหน่ายสินค้าประเภทอาหารทั้งอาหารหนกอย่าง ข้าวหมก ข้าวเหนียว ไก่ทอด ข้าวต้ม ข้าวยา จานเส้นผัด (หมีและก้วยเตี๋ยว) ก้วยเตี๋ยวน้ำ แกงถุง และขนมจีน โดดเด่นด้วยอาหารทานเล่น ประเภท กรือโปะทอด/ปิ้ง ลูกชิ้น/ไส้กรอก (ทอด/ปิ้ง) ยำบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ยาต่างๆ เช่น ยาเล็บมือนาง ยาซีฟู้ด เบอร์เกอร์ ลาบ ส้มตำ สะเต๊ะ ถั่วต้ม/ข้าวโพดต้ม สลัดผัก ผัดไท ตามด้วยขนมไทย และขนมพื้นบ้านสารพัดชนิด รวมถึงเครื่องดื่มสารพัดประเภท พืชผักพื้นบ้าน อาหารทะเลสดๆ

อีกทั้งยังมีอาหารแห้งในครัวเรือน เช่น ไข่ไก่ พริกแห้ง หอม กระเทียม น้ำตาลทราย น้ำปลา ฯลฯ และอีกหลายอย่างที่ เป็นของที่จำเป็นในครัว สินค้าเหล่านี้วางจำหน่ายบนแผงเดียวกัน ผู้ซื้อจะรู้ว่าถ้าต้องกะปิและน้ำตาลปีบ สามารถซื้อจากผู้ค้าเจ้าเดียวกันได้เลย เป็นการยกร้านขายของเข้ามาไว้ในตลาดนัดกลางคืนเลยทีเดียว

ความหลากหลายของสินค้ายังครอบคลุมไปถึงเสื้อผ้าทั้งสำเร็จรูปและมือสองทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ รองเท้า สินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน อุปกรณ์เครื่องครัวประเภทอลูมิเนียมและพลาสติก สินค้าเครื่องประดับ ของเล่นเด็ก และสินค้ากีฬาซื้อ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้านสินค้ามีลักษณะแบบค่อยๆเป็นค่อยๆไป ไม่ได้เปลี่ยนกะทันหันเหมือนโครงสร้างด้านพื้นที่และเวลา อีกทั้งมิใช่การเปลี่ยนแปลงที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากสถานการณ์ความไม่สงบ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางอ้อมอันเนื่องมาจากความนิยมในการใช้บริการตลาดนัดกลางคืนที่เพิ่มขึ้น ผู้ค้าพยายามค้นหาสินค้าที่แปลกใหม่มาจำหน่ายเพื่อล่อคู่แข่ง ส่วนสินค้าบางประเภทที่ได้รับความนิยมสูงอยู่แล้วจากผู้บริโภคก็ยิ่งเพิ่มจำนวนผู้ค้าในสินค้านั้นเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสินค้าประเภทอาหารทานเล่น อย่าง ยำต่างๆ ลูกชิ้นปิ้ง/ทอด และอาหารหนกอย่าง ข้าวหมก ข้าวเหนียวไก่ทอด ข้าวต้ม เป็นต้น

คนในตลาดนัด

คนที่เกี่ยวข้องกับตลาดนัดกลางคืนมี 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้จัดการตลาด กลุ่มผู้ขาย และกลุ่มผู้ซื้อ สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่มีส่วนสัมพันธ์และกระทบกับบุคคลทุกกลุ่ม เหตุความรุนแรงมีหลายรูปแบบ ชาว

ถือถือว่าเป็นความรุนแรงรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นการส่งสัญญาณเตือนว่าหากตื้อดั่งแข็งขึ้นจะเกิดเหตุรุนแรงขึ้นได้จริงๆกับโครงสร้างของตลาดนัด ผู้จัดการตลาดจึงต้องปรับตัวตามข่าวลือที่ปล่อยออกมา แม้จะรู้ว่าไม่ใช่ความจริงแต่ไม่อาจคาดการณ์ได้ถึงสิ่งที่จะตามมา จึงต้องยอมจำนน เช่น เมื่อมีข่าวลือห้ามขายของวันศุกร์ ผู้จัดการตลาดจะร่วมหารือกับผู้ค้าและย้ายกิจกรรมตลาดวันศุกร์ไปวันอื่นๆที่เหมาะสมแทน เพื่อให้ปลอดภัยเหตุการณ์ความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นตามมา เมื่อเหตุการณ์ข่าวลือได้สิ้นสุดลง ผู้จัดการตลาดจะร่วมหารือกับผู้ค้าอีกครั้งว่าจะย้ายกลับมาวันศุกร์เช่นเดิมหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยและให้กิจกรรมตลาดนัดสามารถดำเนินต่อไปได้

การเปลี่ยนแปลงในกลุ่มผู้ขายอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความไม่สงบมีปรากฏให้เห็นชัดเจนตั้งแต่เหตุความรุนแรงเริ่มปะทุหนักขึ้นในช่วงปลายปี 2548 เมื่อเหตุความรุนแรงเริ่มปะทุทั่วพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ และมีการประกาศใช้กฎอัยการศึก แม้ระยะแรกๆจะไม่มีเหตุการณ์ความรุนแรงในตลาดนัดกลางคืน แต่ผู้ค้าที่มีภูมิถิ่นานอก อ. ยะหริ่ง ต่างค่อยๆถอนตัวออกจากการค้าในตลาดนัดดังกล่าว เพราะถ้าหากมีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นระหว่างทาง แม้นั้นจะไม่ใช่ว่าเป้าหมายแต่ต้องกลายเป็นเหยื่อไปด้วยเมื่อรถอาจจะโดนตะปูเรือใบที่ทางกลุ่มผู้ก่อเหตุได้โรยไว้เพื่อดักทำร้ายเจ้าหน้าที่รัฐ

นอกจากนี้ ด้วยสถานการณ์ความไม่สงบทำให้ผู้ขายต้องเพิ่มสำนึกเฝ้าระวังเหตุการณ์ความรุนแรงอยู่เสมอ กล่าวคือ บ่อยครั้งที่เกิดความรุนแรงขึ้นในหรือบริเวณตลาดนัดกลางคืน จากการศึกษาพบว่าตลาดไม่ใช่เป้าหมายในการก่อเหตุความไม่สงบ แต่ประจวบเหมาะที่เป้าหมายบังเอิญอยู่ในตลาด หรือใช้เส้นทางจราจรผ่านตลาดซึ่งง่ายในการก่อเหตุ เพราะเหยื่อเป็นเป้านิ่ง เคลื่อนไหวช้า นอกจากนี้ยังมีสัญญาณเตือนภัยให้ระวังการเกิดเหตุรุนแรงในพื้นที่ตลาดนัด นั่นคือการปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ทหารหรือตำรวจบริเวณตลาดนัด กล่าวคือ หากมีเจ้าหน้าที่ทหารหรือตำรวจเข้ามาในบริเวณตลาดนัดเพื่อซื้อสินค้า ผู้ค้าจะจับตามูไปรอบๆว่ามีบุคคลมีอาวุธหรือท่าทีผิดแปลกจากปกติหรือไม่ เพื่อหาทางหนีทีไล่ได้ทัน หากเจ้าหน้าที่หยุดซื้อสินค้าที่แผงตน แม้จะมีลูกค้าต่อคิวรออยู่แล้วมากแค่ไหนก็ตาม ผู้ค้าจะรีบขายให้กับเจ้าหน้าที่ก่อน โดยไม่มีลูกค้าคนใดต่อว่าต่อขาน เป็นการรับรู้กันโดยสัญชาตญาณ เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ตกเป็นเป้านิ่งให้ผู้ก่อเหตุสร้างความรุนแรงได้ เฉกเช่นเดียวกับกลุ่มลูกค้าข้าราชการไทยพุทธที่ผู้ขายรู้จักมักคุ้นและมีแนวโน้มเป็นกลุ่มเสี่ยง เช่น ครู เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เป็นต้น เสมือนว่าเป็นการช่วยเหลือ แต่เจตนาที่แท้จริงคือการเอาตัวรอดในภาวะการณ์ที่ล่อแหลม เมื่อบุคคลกลุ่มเสี่ยงเหล่านี้ออกจากพื้นที่ตลาดได้ไวเท่าไร ตลาดยิ่งปลอดภัยจากเหตุรุนแรงมากเท่านั้น นอกจากนี้ผู้ค้าได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเดินทางกลับจากตลาดเพื่อลดความกังวลและความหวาดกลัวระหว่างเดินทาง กล่าวคือจากที่ต่างคนต่างกลับเมื่อตลาดวายในอดีตร ันมาใช้วิธีขับรถตามไปด้วยกันเป็นขบวนทั้งรถจักรยานยนต์พ่วงข้างและรถยนต์กระบะ เพื่อความอุ่นใจและช่วยเหลือกันได้ยามเกิดเหตุฉุกเฉินระหว่างทาง

บทสัมภาษณ์ส่วนหนึ่งจากพ่อค้าแม่ค้าที่เคยประสบเหตุการณ์ความรุนแรงในตลาดนัด และพูดถึงการปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ในตลาดนัด

- ผู้วิจัย : ถ้าให้นึกย้อนดูก่อนเกิดเหตุการณ์ยังเจ้าหน้าที่ มีสัญญาณอะไรหรือเปล่า
- พ่อค้า : ไม่มีนะ... จู่ๆก็ได้ยินเสียงปืน ทุกคนก็พากันวิ่ง ทั้งของกันหมด แต่หลังๆเราเริ่มระวังกันมากขึ้นแล้วเวลาเห็นพวกทหารเข้ามาในตลาด มือปากเนี่ยขายของ แต่ตาชำเลืองมองทหาร ดูรอบๆว่ามีอะไรผิดปกติไหม จะได้เตรียมหนีเตรียมวิ่งได้ทันถ้าเกิดเหตุ ถ้าเขามาซื้อของเรา ก็รีบใส่ถุงขายให้เขาก่อน
- ผู้วิจัย: ลูกค้าคนอื่นไม่ว่าหรือ ปล่อยให้เขาแซงคิว
- พ่อค้า: โอ้ย...ไม่มีใครกล้าว่าหรือก เต็มใจด้วยซ้ำ เราก็บอกว่า ให้พี่เขาก่อนนะ...เขารับ แค่นี้ทุกคนก็เข้าใจ ไม่มีใครอยากให้เขาอยู่ในตลาดนานหรือ...มันเสี่ยง เราไม่รู้ว่าใครเป็นใครบ้างในตลาด

อีกเหตุการณ์ที่ผู้วิจัยเห็นด้วยตนเอง เมื่อลูกค้าคนหนึ่งเข้ามาซื้อสินค้าตรงแผงที่ผู้วิจัยกำลังยืนคุยกับแม่ค้าอยู่ โดยมีลูกค้ารอคิวอยู่ก่อนแล้วสามสี่ราย เมื่อลูกค้าคนดังกล่าวสั่ง แม่ค้าก็ทักทายอย่างคุ้นเคยแล้วรีบห่อและใส่ถุงยื่นให้ก่อนเลย โดยไม่มีเสียงทักทานจากคนที่รออยู่

- แม่ค้า: ครู ดชด.นะ พักอยู่ข้างหลังตลาดเนี่ย มาซื้อทุกอย่างอาทิตย์ รีบใส่ให้เขาก่อน ไม่อยากให้เขาอยู่นาน สงสารเขา กลัวกลายเป็นเป้า อีกอย่างเราก็ปลอดภัย ก็ช่วยได้เท่านี้แหละนะ

ผู้ซื้อนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะบ่งชี้ความอยู่รอดของตลาดได้ เมื่อสถานการณ์ความไม่สงบเริ่มรุนแรงมากขึ้นประกอบกับการประกาศกฎอัยการศึก ผู้ซื้อที่มีภูมิลำเนาไกลห่างจากชุมชนที่ตั้งตลาดเกินกว่า 5 กิโลเมตรจะหลีกเลี่ยงการเดินทางไปยังตลาดดังกล่าว หรือเลือกที่จะไปยังตลาดนั้นและกลับก่อนตะวันตกดิน ส่วนใหญ่เลือกที่จะซื้อกลับบ้านมากกว่านั่งรับประทานที่ร้าน ซึ่งนี่ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่กำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้านช่วงเวลาดำเนินกิจกรรมตลาดข้างต้น ในตลาดชุมชนชนบทผู้ซื้อที่เป็นข้าราชการแทบจะไม่ปรากฏ ซึ่งเดิมทีมีใช้บริการตลาดนัดไม่มากอยู่แล้ว หลังเหตุการณ์ความไม่สงบยิ่งปรากฏให้เห็นน้อยลงอีก แต่มีให้เห็นเป็นกลุ่มใหญ่

ในตลาดเขตชุมชนเทศบาล นอกจากนี้ผู้ซื้อไทยพุทธแทบจะหายไปจากตลาดนัดชุมชนชนบท จะมาตลาดเมื่อจำเป็นจริงๆ และเลือกมาก่อนหกโมงเย็น รีบซื้อรีบกลับ

ในกรณีเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในตลาดนัดใดตลาดนัดหนึ่ง ผู้ซื้อส่วนหนึ่งยังคงหวาดกลัวและงดเว้นการไปตลาดนั้นสัก 1-2 สัปดาห์ รอไปตลาดนัดอื่นในวันอื่นแทน ในขณะที่ผู้ซื้อบางส่วนดูท่าทีของผู้ขาย หากมีคนมาขายก็ไปซื้อ และซื้อเฉพาะของที่จำเป็นเท่านั้น หากตลาดนัดที่เกิดเหตุความรุนแรงต้องปิดตัวสักหนึ่งถึงสองสัปดาห์ ผู้ซื้อในชุมชนตลาดนัดนั้นที่มีความสามารถโดยเฉพาะวัยหนุ่มสาวจะไปเที่ยวชมตลาดนัดอื่นๆในวันอื่นแทน สินค้าที่ซื้อส่วนใหญ่มักเป็นอาหารทานเล่น การไปตลาดนัดของผู้ซื้อกลุ่มนี้เปรียบเสมือนกิจวัตรประจำสัปดาห์

ตัวอย่างเช่นครั้งหนึ่งผู้วิจัยเคยถามเพื่อนบ้าน 3 วันหลังจากเกิดเหตุความรุนแรงในตลาดนัดในชุมชนของผู้วิจัยเอง

ผู้วิจัย: เมาะ (คุณยาย) ไปตลาดไหมอาทิตย์หน้า

เมาะ: (ส่ายหัวดิ๊ก แสดงอาการหวาดกลัว) ไม่..ไม่..ไม่ไปก่อน เมาะยังกลัวอยู่

ผู้วิจัย: มันคงไม่เกิดเหตุซ้ำๆทุกอาทิตย์หรอกเมาะ

เมาะ: ไม่ละ รอให้ผ่านไปแล้วอาทิตย์สองอาทิตย์ก่อน เมาะยังกลัวใจเต้นตึกตักอยู่เลยเนี่ย
ยังไม่กล้าไปหรอก

แต่เมื่อถามอีกคนซึ่งวัยเดียวกันกลับตอบว่า

“ดูก่อน...ถ้ามีคนมาขายก็ไปซื้อ แต่คงไม่กลัวอยู่นาน รีบไปรีบกลับ...”

ในกรณีข่าวลือที่ทำให้ผู้จัดการตลาดร่วมกับผู้ขายตัดสินใจไปเปิดตลาดในวันอื่นแทนวันสุรานั้น ผู้ซื้อนับเป็นปัจจัยสำคัญในการบ่งชี้ว่าตลาดนั้นจะประสบความสำเร็จหรือไม่ หากช่วง 2-3 สัปดาห์แรกที่เปิดตลาดใหม่แต่เป็นที่รู้กันดีในหมู่ผู้ซื้อว่าเป็นตลาดที่ย้ายมาจากตลาดวันสุราร์ ผู้ซื้อส่วนใหญ่จะตามมาบริโภคเช่นกัน ถ้าจำนวนผู้ซื้อไม่แตกต่างจากตลาดเดิมในวันสุราร์มากนัก ตลาดนั้นก็อยู่รอดได้ ในขณะที่ผู้ซื้อบางส่วนหายไปเพราะวันตลาดที่เปิดใหม่ตรงกับวันตลาดที่มีในชุมชนตนหรือชุมชนที่ใกล้เคียงกว่า

ตลาดนัดกลางคืนแม้มีใช้พื้นที่เป้าหมายในการก่อเหตุความรุนแรง แต่อุณหภูมิหนึ่งของโครงสร้างตลาดนัด นั่นคือ ผู้ซื้อกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับคู่ความขัดแย้งของผู้ก่อเหตุตกเป็นเป้าหมายในการสร้างความรุนแรง ทำให้ตลาดนัดต้องกลายเป็นเหยื่อทางอ้อมโดยปริยาย เมื่อโครงสร้างหนึ่งถูกรุกรานโดยความรุนแรง โครงสร้างที่เหลืออยู่จึงจำเป็นต้องมีการขยับปรับตัวเพื่อธำรงตลาดนัดต้องคร่อมให้คงอยู่ แต่ละโครงสร้างของตลาดนัดมีความสัมพันธ์กันและกัน การปรับตัวจึงมีความสัมพันธ์กัน การปรับเปลี่ยนเวลาทำกิจกรรมในตลาดนัดของผู้ซื้อ

ทำให้เวลาดำเนินกิจกรรมในตลาดปรับตัวตาม กระทั่งถึงเวลาการสร้างรายได้ในกลุ่มผู้ค้า การหาพื้นที่สร้างตลาดใหม่เพื่อขยายเวลา “ทำเงิน” จึงเกิดขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าที่ยังต้องการบริโภคและใช้กิจกรรมตลาดนัดเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในยามสถานการณ์ความไม่สงบ

บทบาทหน้าที่ทางสังคมของตลาดนัดกลางคืนต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

บทบาทหน้าที่หลักๆของตลาดนัดคือตัวกลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า แต่ในภาวะความขัดแย้งยืดเยื้อในสามจังหวัดชายแดนใต้ อีสราภาพในการเดินทางและการใช้ช่วงเวลาของผู้คนถูกจำกัด การเดินทางเพื่อไปประกอบอาชีพหรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่ห่างไกลในยามวิกาลเป็นเรื่องที่ทำได้ยากขึ้น ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ได้แสดงบทบาทหน้าที่ทางสังคมต่อชุมชนชนที่ตั้งตลาดและพื้นที่ใกล้เคียงในมิติต่างๆต่อไปนี้

มิติเศรษฐกิจ

ตลาดนัดกลางคืน ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน ในฐานะที่เป็นแหล่งรองรับผลผลิตภาคเกษตรกรรมที่เป็นส่วนเกินจากการบริโภคในครัวเรือนของชาวบ้านในชุมชนที่ตั้งตลาด เป็นแหล่งสร้างงานให้กับแรงงานว่างงานมากมาย รวมถึงเป็นแหล่งสร้างรายได้เสริมให้ครอบครัว ลดค่าใช้จ่ายให้กับผู้ประกอบการเพราะเป็นแหล่งค้าขายต้นทุนต่ำ ช่วยลดต้นทุนให้กับผู้ประกอบการค้าในด้านค่าเช่าพื้นที่ร้านค้า ผู้ค้าเพียงจ่ายค่าแผงต่อครั้งที่มาขายสินค้าในตลาดเท่านั้น ที่สำคัญช่วยให้คนในชุมชนเข้าถึงสินค้าที่ชุมชนต้องการและขาดแคลนได้สะดวกง่ายดายและรวดเร็วขึ้น

มิติวัฒนธรรม

ตลาดนัดกลางคืนเป็นตัวช่วยสร้างสีสันและชีวิตชีวาให้กับชุมชนในรอบหนึ่งสัปดาห์ในภาวะสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ซึ่งการเดินทางท่องเที่ยวในเมืองใหญ่เป็นเรื่องที่ควรหลีกเลี่ยง อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ของคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง การเดินตลาดนัดเพื่อหาซื้อของกินของใช้กลายเป็นวัฒนธรรมพักผ่อนจากงานของคนในชุมชน แม้อาจจะวางแผนล่วงหน้าว่าในรอบสัปดาห์นี้จะไปหาซื้อของกินของใช้ใดบ้างที่ตลาดนัดเข้าครัวเรือน ช่วยประหยัดเวลาและพลังงานในการเดินทางไปซื้อจากร้านที่อยู่ห่างไกลออกไป ยิ่งในปัจจุบันตลาดนัดกลางคืนมีทุกวันในรอบสัปดาห์ กระจัดกระจายในพื้นที่ใกล้เคียงกัน การจับจ่ายซื้อหาจึงสะดวกขึ้น ต่างจากในอดีตที่จะต้องหาหนทางเข้าเมือง หรือรอวันตลาดนัดใหญ่ในตัวอำเภอซึ่งมีเพียงวันเสาร์วันเดียว

นอกจากนี้ตลาดนัดกลางคืนยังมีส่วนทำให้แบบแผนในการดำเนินชีวิตบางอย่างของคนในชุมชนเปลี่ยนไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนชนบท กล่าวคือ ในอดีตการรับประทานอาหารมื้อหลักของคนในชุมชนต้องเตรียมอาหารเองที่บ้าน ตอนเย็นจะได้ยินเสียงโขลก ชูต เคาะ พร้อมเห็นควันโขมงจากครัวของแต่ละบ้าน ผ่านไปไม่กี่ชั่วโมง บ้านบางหลังอาจได้รับแกงจากเพื่อนบ้าน แต่ตลาดนัดกลางคืนกลับสร้างปรากฏการณ์ “ครัวไร้ควัน” หรือ “ดาโปเตาะวาสะ” ในภาษามลายู ให้กับแทบทุกหลังคาเรือนในชุมชนในวันที่มีตลาดได้ หากมีการเยี่ยมเยียนไปมาหาสู่ในวันที่มีตลาดนั้น เจ้าบ้านจะได้รับไมตรีจิตจากแขกผู้มาเยือนเป็นขนม อาหารทานเล่น หรือผลไม้ ที่ซื้อหาได้จากตลาดนัดกลางคืนในชุมชนนั่นเอง

ตลาดนัดกลางคืนเปิดโอกาสให้ชุมชนได้รู้จักอาหารจากหลากหลายวัฒนธรรมทั้งพื้นบ้านและต่างถิ่น จากแต่เดิมเด็กๆรู้จักแต่ขนมพื้นบ้านมลายูที่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่บ้านทำกินเท่านั้น แต่ตลาดนัดเป็นสื่อกลางชักนำให้คนในชุมชนได้รู้จักอาหารพื้นบ้านต่างถิ่น อย่าง ลาบ ส้มตำ ขนมโดน เป็นตัน หรือขนมต่างแดนประเภทเบเกอรี่ รวมถึงเบอร์เกอร์ ในขณะที่เดียวกันตลาดนัดกลางคืนยังเปิดพื้นที่ให้อาหารพื้นบ้านได้ดำรงอยู่ผ่านรุ่นสู่รุ่น เช่น ขนมโค ขนมรังผึ้ง ขนมมันทอดสอดไส้น้ำตาลทราย เป็นต้น

เครื่องเล่นสมัยใหม่ที่เคยอยู่แต่ในสวนสนุกหรือในห้างสรรพสินค้าสามารถสร้างสีสันในชีวิตให้กับเด็กๆ ในชุมชนชนบทที่แทบจะไม่มีโอกาสได้ไปเยี่ยมเยียนสถานที่ดังกล่าวได้

สีสันทางวัฒนธรรมเหล่านี้อาจไม่ปรากฏเด่นชัดในตลาดนัดกลางวันที่เน้นการเป็นตลาดอุปโภคบริโภค ประกอบกับตลาดกลางคืนมีปัจจัยที่เอื้อให้มากกว่าทั้ง สภาพอากาศที่เย็นสบาย การว่างเว้นจากการทำงาน เป็นต้น

มิติความขัดแย้ง

เหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ที่มีความพยายามที่จะให้คนในสังคมจากหลากหลายชาติพันธุ์เกิดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน แม้ระดับความขัดแย้งยังไม่รุนแรงถึงขั้นนั้น แต่บรรยากาศความไม่ไว้วางใจกันเริ่มคุกรุ่น คนไทยพุทธและไทยมุสลิมที่เคยกินเคยเล่นกันในอดีตเว้นระยะความสัมพันธ์กันมากขึ้น การไปมาหาสู่ขาดหายไป ฝ่ายไทยพุทธ “หวาดระแวง” ไม่ไว้วางใจต่อคนไทยมุสลิม ด้วยเกรงว่าจะเป็น “สาย” นำภัยมาให้ตน ฝ่ายไทยมุสลิม “หวาดกลัว” ที่จะคบหาสมาคมกับไทยพุทธอย่างเปิดเผยและเป็นกิจจะลักษณะ ด้วยเกรงว่าจะถูกกลุ่มไม่หวังดีมองว่าตนเป็นมิตรมากไปกับ “ออแมซิเย (คนสยาม)” คนของรัฐไทย และภัยอาจมาสู่ตนได้เช่นกัน ความรู้สึกเช่นนี้จะสัมผัสได้ชัดในสังคมชนบทที่คนสองกลุ่มไม่ได้ทำงานร่วมกัน แต่ไม่ปรากฏในสังคมการทำงานร่วมกันของคนพหุวัฒนธรรม เพราะคนกลุ่มนี้มีสถานที่ทำงานเป็น “พื้นที่ร่วม” ให้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน คำว่า “เพื่อนร่วมงาน” จึงเป็นเหตุผลเพียงพอที่จะไม่ให้กลุ่มผู้ไม่หวังดีประสงค์ร้ายตน

การขาดปฏิสัมพันธ์ต่อกันแสดงถึงความขัดแย้งเงียบๆ ตลาดนัดกลางคืน จึงเป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้คนทั้งสองกลุ่มได้มีปฏิสัมพันธ์กันในฐานะผู้ซื้อและผู้ขาย กิจกรรมซื้อขายในตลาดนัดเป็นอีกหนึ่งดัชนีชี้วัดว่าความขัดแย้งยังมีได้ลงลึกถึงระดับปัจเจก ผู้ขายไทยมุสลิมปฏิบัติกับลูกค้าทั้งสองกลุ่มศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน ผู้ขายไม่ได้เลือก “ลด แจก แถม” ให้กับลูกค้ามุสลิมเท่านั้น แต่กับใครก็ได้ที่ซื้อสินค้าตนในปริมาณที่ตนจะ “ลด แจก แถม” ให้ได้ ผู้วิจัยเคยถามผู้ซื้อสองรายที่เป็นไทยพุทธและไทยมุสลิมต่างวาระเวลาจนถึงเหตุผลที่ตนเป็นลูกค้าประจำของร้านหนึ่งทั้งๆที่มีตัวเลือกร้านอื่นอีกที่ขายสินค้าเดียวกัน คำตอบคือ

“ซื้อกินของป่ามานานแล้ว ตั้งแต่ป่าชายที่ตลาดนี้ อร่อยและใจดี แถมให้ตลอด ดิฉันใจจนไม่ยอมไปซื้อเจ้าอื่นแล้ว” (ลูกค้าไทยพุทธ)

“ก็ของป่าอร่อย ซื้อเยอะๆก็แถมให้อีก” (ลูกค้าไทยมุสลิม)

นอกจากนี้ ในฐานะที่ตลาดเป็นพื้นที่การมีปฏิสัมพันธ์ของคน ดึงดูดให้คนออกจากบ้าน และตลาดดำรงอยู่ได้ด้วยคน ทั้งคนซื้อและคนขาย การที่ผู้คนยอมออกจากบ้านเพื่อไปตลาดนั้นแสดงให้เห็นว่าพวกเขารู้สึกมั่นใจในความปลอดภัยของตนเองและเชื่อมั่นในความสงบของเหตุการณ์ความรุนแรง ดังนั้น การเกิดตลาดในพื้นที่เป็นการลดภาพความเป็น “พื้นที่อันตราย” ขจัดภาพ “พื้นที่แห่งความรุนแรง” ออกจากความคิดของผู้คนลงได้ ตลาดยังเกิดขึ้นและมีระยะใกล้กันมากขึ้นเท่าไร ยิ่งแสดงภาพความสงบของเหตุการณ์ความรุนแรงมากขึ้นเท่านั้น และเมื่อใดที่ไม่ปรากฏกิจกรรมตลาดในวันที่เคยมีตลาดโดยไม่มีเทศกาลพิเศษใดๆ นั่นคือเครื่องหมายบ่งชี้ว่าได้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ตลาดแล้ว ประชาชนในชุมชนและผู้คนที่สัญจรผ่านพื้นที่ดังกล่าวจะสัมผัสได้ถึงความปลอดภัยและเริ่มรู้สึกหวาดระแวงต่อเหตุการณ์ ชุมชนจะตกอยู่ในภาวะเจ็บเหงาประมาณ 2 - 4 สัปดาห์ระหว่างนั้นจะค่อยๆกลับฟื้นคืนสู่สภาวะ “ตลาดคึกคัก” เช่นเดิม

ดังนั้น ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบไม่ได้แสดงบทบาทด้านเศรษฐกิจหรือด้านวัฒนธรรมเฉกเช่นพื้นที่ปกติอื่นๆเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นสัญญาณบ่งชี้ระดับความรุนแรงในพื้นที่ได้เช่นกัน

เปรียบเทียบตลาดนัดกลางคืนทั้งสองกลุ่มในเชิงโครงสร้างและบทบาทหน้าที่

ตลาดนัดกลางคืนทั้ง 10 ตลาดที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตลาดนัดที่เกิดก่อนเหตุการณ์ความรุนแรงปี 2547 จำนวน 5 ตลาด ได้แก่ ตลาดนัดพังกับ (2535) ตลาดนัดปูลากง (2542) ตลาดนัดสถาบัน (2545) ตลาดนัดตะโละกาโปร์ (2546) และตลาดนัดบางปู (2547) อีกกลุ่มคือตลาดนัดที่เกิดหลังเหตุการณ์ความรุนแรงปี 2547 จำนวน 5 ตลาด ได้แก่ ตลาดนัดโต๊ะเต๊ะ (2548) ตลาดนัดตันหยง (2548) ตลาดนัดบูตี (2548) ตลาดนัดยามู (2549) และตลาดนัดตาแกะ (2550)

การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างปรากฏชัดเจนในตลาดกลุ่มแรก โดยเฉพาะโครงสร้างด้านเวลาที่มีระยะดำเนินการกิจกรรมตลาดสั้นลง ยกเว้นตลาดนัดตะโละกาโปร์ที่เน้นความเป็นตลาดเย็นมาแต่เดิม องค์ประกอบของโครงสร้างที่ก่อให้เกิดพลวัตด้านเวลาเช่นนี้คือผู้ซื้อเป็นหลัก การปรับช่วงเวลาการทำการกิจกรรมในตลาดของผู้ซื้อทำให้ผู้ขายต้องปรับเวลาตาม โครงสร้างด้านคนในตลาดพบว่าเป้าหมายการจัดตั้งตลาดของผู้จัดการจากตลาดทั้งสองกลุ่มไม่ได้แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามผู้จัดการตลาดกลุ่มหลังเห็นการอยู่รอดของตลาดกลุ่มแรกแม้จะเกิดภาวะความไม่สงบ ประจวบเหมาะกับสถานการณ์ความไม่สงบจำกัดการใช้พื้นที่และเวลาของคนมากขึ้น จึงเห็นเป็น “โอกาส” ในการลอง “เสี่ยง” เปิดตลาด

ในขณะที่ผู้ขายแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มบุกเบิกและกลุ่มแสวงหาโอกาสซึ่งอยู่คู่กันมา与市场กลุ่มแรก อีกกลุ่มคือกลุ่มตามรอยที่ส่วนใหญ่อยู่ในตลาดกลุ่มที่เกิดหลังเหตุการณ์ความรุนแรง 2547 ผู้ขายในตลาดกลุ่มแรกถือกำเนิดมาพร้อมตลาดนัดกลางคืนช่วงก่อนเหตุการณ์ความรุนแรง 2547 และบางส่วนมาในช่วงระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของตลาดภายใต้สภาวะเหตุการณ์ความไม่สงบ ผู้ขายกลุ่มนี้มีการปรับตัวไปพร้อมกับตลาด และมีส่วนทำให้โครงสร้างตลาดด้านเวลามีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ในขณะเดียวกันผู้ขายส่วนหนึ่งจากกลุ่มนี้หลีกเลี่ยงการเดินทางไปยังตลาดเดิมที่ห่างไกล เพราะเกรงจะเกิดอันตรายระหว่างทาง จึงออกจากตลาดเดิมและมองหาตลาดใหม่ที่ใกล้ชุมชนของตนมากกว่า การปรับตัวด้านโครงสร้างเวลาทำให้ระยะเวลาค้าขายสั้นลง รายได้จึงน้อยลงกว่าเดิมเช่นกัน ผู้ค้ากลุ่มนี้บางส่วนจึงเริ่มมองหาทำเลตลาดใหม่ในวันถัดมาเพื่อเพิ่มรายได้ให้ตน ดังนั้นการปรับตัวจึงเกิดกับผู้ขายกลุ่มแรกอย่างเห็นได้ชัด

ส่วนผู้ขายในกลุ่มที่สองเกิดขึ้นเพราะเห็น “โอกาส” ในวิกฤติสถานการณ์ความไม่สงบ กล่าวคือ การเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงทำให้ผู้คนเดินทางไปยังตลาดในพื้นที่ห่างไกลยากขึ้น แต่ความต้องการซื้อของกลุ่มผู้ซื้อยังคงมีอยู่ ประกอบกับเห็นการอยู่รอดและรุ่งเรืองยิ่งขึ้นของตลาดที่มีอยู่เดิม จึงสนใจหันมาประกอบอาชีพค้าขายในตลาดนัดกลางคืนบ้าง เนื่องจากตลาดที่มีอยู่เดิมมีปริมาณคนค้าขายมากแล้ว จึงมองหาตลาดที่เพิ่งเปิดใหม่ๆ แทน เพราะมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จเร็วกว่าหากตลาดได้รับการยอมรับจากผู้บริโภค ตลาดที่เกิดใหม่ช่วง

หลังเหตุการณ์ความรุนแรงจึงมีโครงสร้างด้านผู้ขายจากสองส่วนคือ ผู้ค้าหน้าเก่าที่แยกออกมาจากตลาดเดิมโดยสิ้นเชิงเพราะระยะทางเป็นมูลเหตุหลัก รวมถึงผู้ค้าหน้าเก่าที่ยังอยู่ในตลาดเดิมด้วยและขยายรายได้ด้วยการหาตลาดใหม่ด้วย อีกส่วนคือผู้ค้าหน้าใหม่ที่เห็นโอกาสในการประกอบอาชีพ **จึงอาจกล่าวได้ว่าในกระบวนการปรับตัวของผู้ค้ากลุ่มแรกได้สร้างโอกาสทางอาชีพให้กับผู้ค้ากลุ่มที่สองได้เช่นกัน**

ดังนั้น การปรับโครงสร้างของตลาดกลุ่มแรกเพื่อให้ตลาดดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ความไม่สงบเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดตลาดกลุ่มที่สอง ผสมกับปัจจัยในการเห็นโอกาสที่จะสร้างรายได้โดยยึดถือโครงสร้างที่ปรับแล้วของตลาดกลุ่มแรกเป็นต้นแบบ

อย่างไรก็ตาม แม้ตลาดกลุ่มแรกจะแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ชัดเจนกว่า **แต่ตลาดกลุ่มที่สองทำให้เกิดภาพพบปะทางสังคมของตลาดนัดกลางคืนที่แตกต่างจากบริบทพื้นที่อื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของความขัดแย้ง** เพราะการเกิดขึ้นของตลาดกลุ่มหลังทำให้ระยะห่างระหว่างตลาดใกล้ขึ้นและการเกิดตลาดมีความถี่มากขึ้นจนเต็มพิกัดในรอบสัปดาห์ ลักษณะดังกล่าวเช่นนี้ทำให้ภาพ “พื้นที่อันตราย” ค่อยๆ เลือนหายไปจากชุมชน อีกนัยหนึ่ง โดยแท้จริงพื้นที่ดังกล่าวยังมีอาจถือได้ว่า “สงบ” อย่างแท้จริง แต่ตลาดนัดกลางคืนเป็นสิ่งที่บอกว่า ภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบคนในพื้นที่ยังมีความต้องการที่จะซื้อขายและพักผ่อนหย่อนใจจากงานอยู่ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนดังกล่าวจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น อีกทั้งตลาดนัดกลางคืนยังทำหน้าที่เป็นสัญญาณบ่งชี้ “ความสงบชั่วคราว” และการหยุดกิจกรรมตลาดก็เป็นสัญญาณบ่งชี้สูงว่าพื้นที่ดังกล่าวได้มี “เหตุความรุนแรง” เกิดขึ้นแล้ว

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง“ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษา อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ (1) เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและลักษณะเฉพาะของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี (2) เพื่อศึกษารูปแบบการปรับตัวของผู้ประกอบการ ผู้บริโภค ผู้บริหารจัดการตลาดภาครัฐหรือภาคเอกชน และชุมชนต่อวิถีตลาดนัดกลางคืนในภาวะสถานการณ์ความไม่สงบ (3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของลักษณะการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในตลาดนัดกลางคืนกับความกลัวของประชาชนในพื้นที่ และ (4) เพื่อศึกษาผลกระทบของเหตุการณ์ความรุนแรงต่อโครงสร้างและหน้าที่ของตลาดนัดกลางคืน โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างตลาดนัดกลางคืน 10 แห่ง ในพื้นที่ศึกษาที่เปิดดำเนินการมานานกว่า 1 ปี สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการ ผู้บริโภค ผู้บริหารจัดการตลาดภาครัฐหรือภาคเอกชน และชุมชนสามารถสรุปผลการศึกษาดังประเด็นต่อไปนี้

1. วิวัฒนาการและลักษณะเฉพาะของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีจุดเริ่มต้นมาจากการเปิดบรรยายทางศาสนาที่ปอเนาะดาลอ มีการนำอาหารไปขายและขยายไปยังสินค้าอื่นๆเรื่อยๆ จนได้รับความนิยม หลายชุมชนทั้งในและนอกพื้นที่อำเภอยะหริ่งได้นำแนวคิดการเปิดตลาดนัดกลางคืนไปใช้กับชุมชนตนเองบ้าง ช่วงก่อนเหตุการณ์ความรุนแรงปี 2547 ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่มีความคึกคักสูง เป็นตลาดนัดกลางคืนอย่างแท้จริงผู้ประกอบการในตลาดนัดมีทั้งคนในพื้นที่และคนต่างถิ่น ผู้บริโภคมาจากหลากหลายชุมชนที่อยู่ห่างไกล แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบเมื่อปี 2547 ตลาดนัดมีการปรับเปลี่ยน เน้นเปิดช่วงเย็นถึงค่ำ ผู้ประกอบการจากต่างถิ่นหายไป ผู้บริโภคเป็นคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงเป็นหลัก เหตุผลเพราะความรุนแรงจำกัดการเดินทางไกล ในยามราตรี จึงเป็นแรงผลักดันอย่างหนึ่งให้เกิดตลาดนัดกลางคืนในชุมชนต่างๆเพิ่มขึ้นพร้อมๆกับการเพิ่มขึ้นของประชากร ตลาดนัดจึงได้รับความนิยมมาเรื่อยๆ เมื่อเหตุการณ์ความไม่สงบจำกัดเวลาดำเนินกิจกรรมในตลาดนัด กลุ่มผู้ประกอบการและคนที่มีแนวคิดเปิดตลาดจึงร่วมมือกันเปิดตลาดใหม่ในอาณาบริเวณที่ใกล้เคียงกับตลาดเดิมอยู่ ในวันที่ยังไม่มีตลาด เป็นเหตุให้ความถี่ของการมีตลาดในรอบสัปดาห์เข้มข้นขึ้น

ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ศึกษามีลักษณะเฉพาะเป็นตลาดนัดของกินแชนด้วยสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นอื่นๆ ซึ่งต่างจากตลาดนัดกลางวันที่มีประปรายในพื้นที่ ซึ่งเน้นความเป็นตลาดสินค้าอุปโภคบริโภค นอกจากนี้ตลาดนัดกลางคืนยังทำหน้าที่เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจในภาวะที่เสรีภาพในการเคลื่อนที่ (freedom of movement) ถูกจำกัดด้วยเหตุการณ์ความรุนแรง

2. ความสัมพันธ์ของลักษณะการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงกับความกลัวของประชาชนในพื้นที่

ระดับความเข้มข้นของความกลัวของประชาชนสัมพันธ์กับลักษณะการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในมิติที่แตกต่างหลากหลาย ได้แก่ พื้นที่และเวลาเกิดเหตุ เป้าหมายความรุนแรง รูปแบบความรุนแรง และการจัดการกับเหตุความรุนแรง ความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็นสามระดับ คือ ระดับความกลัวต่ำ ระดับความกลัวปานกลาง และระดับความกลัวสูง กล่าวคือ หากเกิดเหตุความรุนแรงใกล้หรือในพื้นที่ตลาดที่มีใช้วันดำเนินกิจกรรมตลาด เป้าหมายมิใช่เจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติการแบบอุกอาจหรือลอบทำร้าย การจัดการกับเหตุความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รวดเร็วและไม่ยุ่งเกี่ยวหรือเกี่ยวข้องน้อยที่สุดกับคนในพื้นที่ ประชาชนในพื้นที่จะรู้สึกกลัวไม่มากถึงไม่กลัวเลยต่อสถานการณ์ความรุนแรงดังกล่าว เพราะอาจจะอนุมานได้ว่าเป็นเรื่องขัดแย้งส่วนบุคคลไม่เกี่ยวกับสถานการณ์ไฟใต้ แต่ถึงแม้เป้าหมายจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ความกลัวก็ยังมิได้เพิ่มขึ้นสูงมากมาย เพราะมองว่าเป็นสถานการณ์ความไม่สงบปกติที่มีการลอบทำร้ายคู่ขัดแย้ง ความกลัวของประชาชนในพื้นที่จะเพิ่มขึ้นถึงปานกลางก็ต่อเมื่อเปลี่ยนเป็นเกิดเหตุความรุนแรงขึ้นในตลาดนัดในขณะที่มีการดำเนินกิจกรรมตลาดอยู่ โดยที่เป้าหมายมิใช่เจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐ ระดับความกลัวของประชาชนจะเข้มข้นถึงระดับสูงเมื่อเกิดเหตุความรุนแรงในพื้นที่ตลาดนัดขณะที่กิจกรรมตลาดดำเนินอยู่ เป้าหมายความรุนแรงเป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ถูกสังหารอย่างอุกอาจต่อหน้าต่อตาคนในตลาด และการจัดการเหตุความรุนแรงของเจ้าหน้าที่เป็นไปอย่างเข้มข้นถึงขั้นที่ทำให้คนที่อยู่ในตลาดรู้สึกว่กำลังจะถูกคุกคามอิสรภาพและความปลอดภัย ความกลัวระดับสูงสุดนี้มีผลทำให้ยุติกิจกรรมตลาดนัดกลางคืนในวันนั้นได้ทันที และส่งผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมตลาดนัดอีกหลายสัปดาห์กว่าตลาดนัดจะฟื้นคืนกลับมามีชีวิตชีวาเช่นเดิม

3. ผลกระทบของเหตุการณ์ความรุนแรงต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของตลาดนัดกลางคืน

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในหรือใกล้ตลาดนัดกลางคืนถือได้ว่าเป็นความพยายามที่จะทำลายโครงสร้างตลาดนัดทางอ้อม โดยการยึดยึดภาพ “พื้นที่อันตราย” ให้ไปแทนที่ “พื้นที่แห่งสีสัน” ของตลาดนัด โครงสร้างของตลาดนัดกลางคืนประกอบด้วย พื้นที่ เวลา สินค้า และคน หลังช่วงเหตุการณ์ความรุนแรง 2547

โครงสร้างตลาดนัดทั้งสี่ด้านเป็นกลไกขับเคลื่อนระหว่างกันในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทั้งระบบเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ค้าและผู้ซื้อได้ซื้อขายกันอย่างสะดวกและปลอดภัย กลไกแรกเริ่มต้นที่ “คนซื้อ” เปลี่ยน “เวลา” การมาทำกิจกรรมตลาดนัดกลางคืนของตน ทำให้ “คนขาย” ต้องปรับตัวไปตามกลไกนั้น ในขณะเดียวกัน “ผู้จัดการตลาด” เป็นกลไกขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงด้าน “พื้นที่” ป้องกันมิให้เกิดปัจจัยเอื้อหนุนให้เกิดความรุนแรงในตลาด เมื่อเวลาดำเนินกิจกรรมในตลาดแต่ละครั้งถูกปรับให้สั้นลง ในขณะที่ต้องการรายได้ของผู้ขายและความต้องการจ่ายผ่อนคลายเป็นตลาดนัดกลางคืนของผู้ซื้อได้ลดตามลงไป “เวลา” จึงขับเคลื่อนให้ “คน” ทั้งสามกลุ่มร่วมกันก่อกำเนิดตลาดนัดกลางคืนแห่งใหม่ขึ้นมาโดยอาศัยรูปแบบโครงสร้างตลาดนัดเดิมที่ปรับเปลี่ยนแล้วเพื่อให้ดำรงอยู่ในภาวะสถานการณ์ความไม่สงบ ตลาดนัดกลางคืนแห่งใหม่ที่ถือกำเนิดขึ้นมาจึงมีองค์ประกอบทางโครงสร้างบางอย่างที่ทับซ้อนกับตลาดนัดกลางคืนเดิมที่มีมาก่อนเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง 2547 นั่นคือ “คนขาย” และ “คนซื้อ” กล่าวคือ ผู้ค้าหน้าเก่าขายเวลาหารายได้ของตนมายังในตลาดใหม่ ซึ่งยังมี “พื้นที่” ว่างมากพอสำหรับผู้ค้าหน้าใหม่ได้มีโอกาสเข้ามาในวงการตลาดนัดกลางคืน ในขณะที่ผู้ซื้อส่วนหนึ่งมีพื้นที่จ่ายผ่อนคลายเป็นพิเศษในรอบสัปดาห์ จากความพยายามของความรุนแรงที่จะทำลายโครงสร้างของตลาดนัดกลางคืนกลับทำให้ตลาดนัดกลางคืนมีความเข้มแข็งมากขึ้นโดยการ “พลิกวิกฤตเป็นโอกาส” ตลาดนัดเกิดใหม่ขึ้นแทรกกลางระหว่างตลาดนัดที่มีอยู่เดิม ยิ่งเพิ่มภาพความเป็นพื้นที่ “ปกติสุข” มากกว่า “พื้นที่อันตราย” ให้กับชุมชนนั้น

4. บทบาททางสังคมของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่อำเภอยะหริ่งต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ความขัดแย้งยืดเยื้อเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ศึกษาแสดงบทบาททางสังคมทั้งในมิติเศรษฐกิจ มิติวัฒนธรรม และมิติความขัดแย้ง กล่าวคือ เป็นแหล่งสร้างงาน กระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน นำและสร้างวัฒนธรรมการบริโภคแบบใหม่ให้กับชุมชน เป็นพื้นที่สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนไทยพุทธและไทยมุสลิมได้มากขึ้น ซึ่งเป็นการลดระยะห่าง สร้างความสัมพันธ์ เพื่อป้องกันความเข้มข้นของความขัดแย้งไม่ให้ลงลึกถึงระดับปัจเจก นอกจากนี้ตลาดนัดกลางคืนยังทำหน้าที่เป็นสัญญาณบ่งชี้ระดับความรุนแรงในพื้นที่เช่นกัน การมีตลาดนัดกลางคืนในชุมชนหนึ่งๆสร้างความอุ่นใจให้ผู้มาเยือนหรือผู้สัญจรผ่านว่าชุมชนนี้ปลอดภัยจากเหตุการณ์ความรุนแรง เป็นการช่วยสร้างภาพพื้นที่ปลอดภัยให้ขยายเพิ่มขึ้น การเกิดตลาดนัดถี่และมีระยะใกล้กันมากขึ้นในพื้นที่มีสองนัยยะ นัยยะบวกคือสัญญาณบ่งชี้ “ความเป็นปกติสุข” ในพื้นที่ อีกนัยยะที่ตรงกันข้ามกำลังบอกว่า “สถานการณ์ความรุนแรงไม่ได้ลดลงมากมาย” เพราะประชาชนต้องปรับพื้นที่การใช้ชีวิตและดำเนินกิจกรรมต่างๆบนพื้นที่ที่ใกล้กันมากขึ้น อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะมองอย่างไรสิ่งที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนคือประชาชนในพื้นที่สามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้ภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ เมื่อปัญหาความขัดแย้งยืดเยื้อเรื้อรังเกินกว่าจะ

แก้ไข สิ่งเดียวที่ต้องทำเพื่อให้ดำรงอยู่ได้คือ “การปรับตัว” กล่าวคือ สภาวะยืดหยุ่นของความขัดแย้งที่กลายเป็นความชินชาของคนในพื้นที่ ทำให้พวกเขาต้องแสวงหาวิธีอยู่ร่วมกับความขัดแย้งมากกว่าที่จะลุกขึ้นมาเป็นปฏิปักษ์กับความขัดแย้งอย่างเปิดเผย

5. จากสถานการณ์ความไม่สงบสู่โอกาสในการสร้างอาชีพ

ความขัดแย้งยืดเยื้อในพื้นที่นำมาซึ่งเหตุการณ์ความรุนแรงที่สร้างความลำบากในการดำเนินชีวิตของประชาชน การปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดในพื้นที่ความไม่สงบจึงเป็นเรื่องจำเป็น อย่างไรก็ตาม ในความมืดมิดย่อมมีแสงสว่างฉับใด ในวิกฤติที่ย่อมมีโอกาสนั้น การปรับตัวของตลาดนัดกลางคืนสอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ คนไร้งานทำกลุ่มหนึ่งเห็นความสำเร็จความรุ่งเรืองของคนที่ประกอบการค้าในตลาดนัดกลางคืน ประกอบกับเห็นกำลังซื้อที่ไม่เคยลดราไปกับความรุนแรงของเหตุการณ์ จึงเห็นโอกาสที่จะสร้างงานประกอบอาชีพให้ตนเอง บ้างก็ตามรอยผู้ค้ารายเก่าที่ประสบความสำเร็จโดยการขายสินค้าแบบเดียวกับเขา บ้างก็สรรหาสินค้าต่างถิ่นต่างแดนแปลกใหม่เข้ามาลงตลาด บ้างก็ผสมผสานระหว่างสินค้าที่มีอยู่แล้วในตลาดแต่เพิ่มลูกเล่นให้แตกต่างไปบ้างเพื่อสร้างจุดขาย จึงอาจกล่าวได้ว่าความรุนแรงในพื้นที่ทำให้ตลาดนัดกลางคืนที่มีมาแต่เดิมต้องปรับตัวเพื่อให้อยู่รอด ในขณะเดียวกันก็เป็นการพลิกวิกฤติสร้างโอกาสทางอาชีพให้เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน อันเป็นปัจจัยหนึ่งของการเกิดตลาดนัดกลางคืนในช่วงที่เหตุการณ์ความรุนแรงปะทุไม่หยุดหย่อน

อภิปรายผลการศึกษา

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ปลายด้ามขวานไทยจัดเป็นพื้นที่แห่งความขัดแย้งยืดเยื้อ (intractable conflict) ที่ปะทุจากความยุติธรรมทางการเมือง การเบียดเบียนสิทธิเสรีภาพทางศาสนา การพยายามทำลายอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ ความไม่สมดุลทางการเมือง และอาจจะรวมถึงการจัดสรรทรัพยากรบางอย่างไม่ลงตัว สภาพความขัดแย้งในพื้นที่จึงสลับซับซ้อนยากเกินกว่าจะเข้าใจและแก้ไข สอดคล้องกับตัวแปรที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งยืดเยื้อตามแนวคิดของ Coleman (2003) หลายสิ่งหลายอย่างในพื้นที่ถูกดึงให้เข้าไปเป็นพลวัตหนึ่งของความขัดแย้งดังกล่าว ไม่เว้นแม้แต่ตลาดนัดกลางคืน พื้นที่สาธารณะที่มีชีวิต

ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี ถือกำเนิดอย่างจริงจังมาจากการต้องการพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจยามราตรีที่ไม่ผิดค่านับหลักศาสนาอิสลามซึ่งคนในพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือ อากาศยามค่ำคืนที่เย็นสบาย ผนวกกับความหลากหลายของสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภคราคาย่อมเยา ทั้งจำหน่ายแบบกะดิน ตั้งแผง หรือนั่งโต๊ะรับประทาน ล้วนเป็นดังอารมณ์ที่ประดับตลาดนัดกลางคืนให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น กลายเป็นจุดนัดพบประจำสัปดาห์ของคนในอำเภอที่อยู่ห่างต่างตำบล บทบาทหน้าที่ในฐานะ “พื้นที่ทาง

เศรษฐกิจ” และ “พื้นที่แห่งชีวิต” (สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, 2549) ของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ศึกษาแห่งนี้ จึงไม่ต่างจากที่อื่นมากนัก

แต่เมื่อตลาดนัดกลางคืนถูกดึงให้กลายเป็นพลวัตหนึ่งของความขัดแย้ง โดยอาศัยโครงสร้างทางพื้นที่ และเวลาของตลาดมาร่วมสร้างภาพความรุนแรง สร้างความหวาดกลัวให้อีกโครงสร้างหนึ่งคือ “คน” ตลาดในฐานะที่เปรียบเสมือนชีวิตชีวิตหนึ่งจึงดึงชนวนขยายให้หลุดพ้นจากความรุนแรงนั้นเพื่อความอยู่รอดของโครงสร้างตน การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ศึกษาจึงมีเป้าหมายเพื่อให้ดำรงสภาพ “พื้นที่ทางเศรษฐกิจ” และ “พื้นที่แห่งชีวิต” ภายใต้สถานการณ์ความรุนแรงที่จำกัดสิทธิเสรีภาพการเคลื่อนที่ ยามราตรีเท่านั้น แต่เนื่องจากมันเป็นตลาดนัดกลางคืนที่ดำรงอยู่บนพื้นที่แห่งความขัดแย้งยืดเยื้อ มันจึงต้องแสดงบทบาทหน้าที่อีกมิติหนึ่งโดยปริยาย นั่นคือ มิติแห่งความขัดแย้ง

ในมิติความขัดแย้ง ตลาดนัดกลางคืนทำหน้าที่สองประการ **ประการแรก** คือ การสร้างพื้นที่ปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นระหว่าง “ออแมนยู” หรือไทยมุสลิม ที่ถูกตีตราว่าเป็นคนของฝ่ายหนึ่ง กับ “ออลแมชียะ” หรือไทยพุทธ ที่ถูกชี้กำกับว่าเป็นคนของรัฐไทย การทำกิจกรรมซื้อขายในตลาดนัดของคนสองกลุ่มภายใต้กฎเกณฑ์การซื้อขายเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าการขัดแย้งยังมิได้ลงลึกถึงระดับปัจเจก การเกิดตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่จึงเป็นการขจัดภาพ “พื้นที่แห่งความรุนแรง” ออกจากความคิดของคนสองกลุ่มได้ ตลาดนัดกลางคืนยังเกิดถึงบ่งชี้สถานการณ์ปกติสุข ตลาดนัดกลางคืนที่เคยดำเนินกิจกรรมตลาดอยู่ทุกสัปดาห์กลับปิดตัวกะทันหัน คือสัญญาณบ่งชี้ว่า “ความรุนแรงได้มาเยือน” พื้นที่นั้นแล้ว ผลของความรุนแรงมากหรือน้อยสามารถวัดได้จากระยะเวลาการฟื้นคืนตัวของตลาดนั้น ฉะนั้น ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี จึงสามารถใช้เป็นเกณฑ์ชี้วัดสถานการณ์ความไม่สงบสุขของพื้นที่ได้ในระดับหนึ่ง ทำนองเดียวกับการศึกษาของ Mercy Corps (2011) ที่พบว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจทั่วไปที่มากขึ้นและการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในตลาดนัดที่สูงขึ้นในตลาดนัดโคกระบือในเขตคาราโมจาทางตะวันออกเฉียงเหนือของยูกันดาซึ่งเป็นพื้นที่ความขัดแย้งยืดเยื้อมายาวนานนั้น ทำให้ประชาชนของคู่ขัดแย้งมีความรู้สึกปลอดภัยและมีอิสระในการเคลื่อนย้ายมากขึ้น เป็นสัญญาณบ่งชี้ความลดน้อยถอยลงของการเกิดความรุนแรงในพื้นที่ได้

หน้าที่**ประการที่สอง** ของตลาดนัดกลางคืนในมิติความขัดแย้งคือ การฉายภาพความชั่วร้ายของความขัดแย้งยืดเยื้อ (intractable conflict) ให้แจ่มชัดขึ้น ผ่านเหตุการณ์ความรุนแรงในตลาดนัดกลางคืน แม้กิจกรรมตลาดนัดกลางคืนจะสามารถดึงให้ทุกกลุ่มทุกฝ่ายมาร่วมใช้พื้นที่แห่งชีวิตนี้ร่วมกันได้ในฐานะทรัพยากรร่วม (a shared resource) พฤติกรรมบางอย่างที่ดูเหมือนจะถ้อยทีถ้อยอาศัย เหมือนจะมีไมตรีห่วงใยกัน แต่เป้าหมายที่แท้จริงคือ “รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี” ยามซื้อขายสินค้ากันยังส่งยิ้มทักทายไมตรี ไม่กั๊กพื้นที่อีกฝ่ายถูก

สังหารกลับมีอาจช่วยเหลือใดๆได้ มิใช่เพราะสันดานแล้งน้ำใจ มิใช่เพราะเคียดแค้นอยากให้เขาตาย แต่เพราะพลวัตบางประการของความขัดแย้งยืดเยื้อยังคงทำงานอยู่ การเข้าให้ความช่วยเหลืออีกฝ่ายถือเป็นการสร้างภัยให้กับตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้ถูกทำร้ายหรือผู้เสียชีวิตเป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแล้ว จะยิ่งเป็นการ “แกว่งเท้าหาเสี้ยนทั้งสองข้าง” กลุ่มผู้ก่อเหตุที่อาจจะมีสายในตลาดอาจเคลือบแคลงได้ว่าเพราะเหตุใดจึงเข้าช่วยทั้งที่มีใญ่ญาติ ฝั่งเจ้าหน้าที่ก็สงสัยและกักตัวเป็นพยาน แต่ที่น่ากลัวกว่าอื่นใดคือการถูกยึดข้อหาในกระบวนการไต่สวน ซึ่งจัดเป็นอีกพลวัตหนึ่งของความขัดแย้งที่ประชาชนในพื้นที่หวาดกลัวและไม่อยากข้องเกี่ยวกับเป็นที่สุด ความขัดแย้งยืดเยื้อทำให้คนต้องแสดงพฤติกรรมแล้งน้ำใจเพื่อเอาตัวรอดในยามที่เกิดเหตุความรุนแรงขึ้นมา ข้อเท็จจริงที่ดูโหดร้ายเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Gray และคณะ (2007) ที่มองว่าความขัดแย้งที่เข้มข้นสูงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจและสุดท้ายนำไปสู่กระบวนการทางสังคมที่ “เลวร้าย”

องค์ความรู้จากงานวิจัย

องค์ความรู้เชิงวิชาการที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นกลไกการทำงานของโครงสร้างตลาดนัดกลางคืนและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่ภายใต้บริบทความรุนแรงจากความขัดแย้งยืดเยื้อแสดงให้เห็นผลกระทบของความขัดแย้งในแง่มุมที่แตกต่าง การศึกษาผลกระทบของความรุนแรงผ่านกิจกรรมตลาดนัดกลางคืนทำให้เห็นภาพอีกมุมหนึ่งซึ่งไม่เคยได้รับการกล่าวขานถึงให้สังคมภายนอกได้รับรู้ ฉายภาพ “พื้นที่อันตราย” สู่สายตาสังคมในอีกแง่มุมที่ตรงกันข้าม นั่นคือ “ความสงบสุขในความขัดแย้ง” ทำให้สังคมภายนอกเข้าใจคนในพื้นที่ถึงวิถีการอยู่ร่วมกับความขัดแย้งยืดเยื้อได้มากขึ้น นอกจากนี้องค์ความรู้ที่ได้ยังบอกเป็นนัยว่าสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนมากไปกว่าปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ชายแดนใต้ต้องทำควบคู่กันทั้งในแง่ปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาความขัดแย้ง

ความสำคัญอีกประการหนึ่งของงานวิจัยชิ้นนี้คือเป็นปฐมบทขององค์ความรู้จากการศึกษาความรุนแรงผ่านกิจกรรมตลาดนัดกลางคืนของประเทศไทย ซึ่งน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นให้มีการศึกษาในลักษณะเช่นนี้ต่อเนื่องเพื่อเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของไทยจากวิธีการศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลาย เพื่อจะได้นำมาซึ่งการแก้ปัญหาในพื้นที่ได้อย่างสันติและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นโยบายด้านมาตรการรักษาความปลอดภัย

จากการวิเคราะห์เหตุความรุนแรงที่เกิดขึ้นในตลาด พบว่าส่วนหนึ่งเกิดจากความหละหลวมด้านมาตรการรักษาความปลอดภัย และความจริงจังในการเฝ้าระวังภัย ควรกำหนดให้มีการตั้งด่านตรวจทุกจุดบนเส้นทางที่นำไปสู่ชุมทางคมนาคมที่ตลาดนั้นตั้งอยู่ แต่ไม่ควรตั้งอยู่ในพื้นที่ตลาด เพราะจะยิ่งเป็นการสร้างความหวาดวิตกให้กับคนในตลาดมากยิ่งขึ้น เพราะเจ้าหน้าที่ทหารหรือตำรวจคือ “ตัวล่อเป้า” ให้เกิดความรุนแรง

นโยบายด้านการส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในสถานการณ์ความไม่สงบ

เหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้สร้างความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนในพื้นที่มากมาย เหยื่อหลายรายยังคงรอการเยียวยาจากรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เหยื่อ” ที่ต้องสูญเสียผู้นำครอบครัวที่เป็นเสาหลักของปากท้องในครอบครัว วิธีการเยียวยารูปแบบหนึ่งคือการสร้างอาชีพที่มั่นคงให้แก่พวกเขา ตลาดนัดกลางคืนนับเป็นอีกแหล่งงานที่น่าสนใจ โดยภาครัฐที่ให้การดูแลบุคคลกลุ่มนี้ศึกษาความเป็นไปได้ของสินค้าที่จะนำมาขายในตลาดนัดกลางคืน หากเป็นสินค้าประเภทอาหาร ฝึกหัดพวกเขาให้ทำเป็นและเก่ง หลังจากนั้นให้เงินลงทุนพร้อมอุปกรณ์เครื่องมือในการทำ อาจรวมไปถึงยานพาหนะที่ต้องใช้ในการบรรทุกสินค้าไปตลาดด้วย

ข้อเสนอแนะเชิงการวิจัย

1. ในการศึกษาเกี่ยวกับตลาดนัดในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับตลาดนัดเคลื่อนที่กลางวัน ในแง่ความนิยมของผู้ซื้อ ความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ความรุนแรง เป็นต้น
2. ศึกษาเปรียบเทียบตลาดนัดกลางคืนในเมืองชายแดนที่เสี่ยงต่อสถานการณ์ความรุนแรง เป็นต้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ชาย โพธิ์สีดา. (2556). พิมพ์ครั้งที่ 6. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งฯ.
- ทรงสิริ วิจิรานนท์, และทรงชัย ทองปาน. (2552). พัฒนาการและการดำรงอยู่ของตลาดนัด. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ปรางทิพย์ ดาวเรือง. (2553). ทศนะต่างประเทศต่อแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษในสามจังหวัดภาคใต้ของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ. ใน “...หมู่บ้าน..ไม่สงบ...”: ภาพความรุนแรงภาคใต้ในมิติชาติ นานาชาติ และอนาคต หน้า 22-65. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พอเจตร เรืองกลัด. (2552). การศึกษาวิวัฒนาการของตลาดนัดและวิถีชีวิตของชาวตลาดนัดคลองอัมแมลงบึงอำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์. (2549). ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สันติ เสวตวิมล. (2544).ตำนานตลาดไทย. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาสน์.
- อารี핀 บินจิ และคณะ. (2556). พิมพ์ครั้งที่ 3. ปาตานี ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู. สงขลา: มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลาม ภาคใต้.

ภาษาอังกฤษ

- Atkinson, R.R. (2010). The Northern Uganda War - - Protracted, Devastating and Spreading. In *New Routes*, 15 (4), 21-23.
- Bar-Tal, D. (2007). Sociopsychological Foundations of Intractable Conflicts. In *American Behavioral Scientist*, 50 (11), 1430 – 1453.
- Coleman, P.T. (2003). Characteristics of Protracted, Intractable Conflict: Towards the Development of a Meta-framework. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 9 (1), 1-37.
- Coleman, P.T., Vallacher, R.R., Nowak, A., & Bui-Wrzosinska, L. (2007). Intractable Conflict as an Attractor. In *American Behavioral Scientist*, 50 (11), 1454 – 1475.
- Gray, B., Coleman, P.T., & Putnam, L.L. (2007). Intractable Conflict: New Perspectives on the Causes and Conditions for Change. In *American Behavioral Scientist*, 50 (11), 1415 – 1429.
- Ishak, N.K., Aziz, K.A., & Ahmad, A. (2012). Dynamism of a Night Market. *Journal of Case Research in Business and Economics*, 4. Retrieved from <http://www.aabri.com/manuscripts/11774.pdf>
- Jabs, L. (2007). Where Two Elephants Meet, the Grass Suffers: a Case Study of Intractable Conflict in Karamoja, Uganda. In *American Behavioral Scientist*, 50 (11), 1498 – 1519.
- Maoz, I., & Eidelson, R.J. (2007). Psychological Bases of Extreme Policy Preferences: How the Personal Beliefs of Israeli-Jews Predict Their Support for Population Transfer in the Israeli-Palestinian Conflict. In *American Behavioral Scientist*, 50 (11), 1476 – 1497.

- Mercy Corps. (2011). *Evaluation and Assessment of Poverty and Conflict Interventions: Uganda Case Study Report*. Retrieved from http://www.mercycorps.org/sites/default/files/eapc_uganda_case_study_2011-07-28_final.pdf
- Yu, S. (2004). Hot and Noisy: Taiwan's Night Market Culture. *The Minor Arts of Daily Life: Popularculture in Taiwan*, 129-149. Retrieved from http://c.ianthro.tw/sites/c.ianthro.tw/files/da/df/409/409866_0001.pdf

เว็บไซต์

ฐานข้อมูลข่าวจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ <http://wbns.oas.psu.ac.th/newsgroup.html>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แผนผังและตาราง

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

ตลาดนัด กลางคืน	ทำเลที่ตั้ง	ลักษณะชุมชน ที่ตั้ง	พื้นที่ตลาด	ไฟฟ้า / น้ำ	สถานที่ปฏิบัติ ศาสนกิจ
1. ตลาดพังกับ	ม. 3 ต.ราตาปันยัง ติดสี่แยกบนทาง หลวงชนบท เส้นทางลัด เชื่อมต่อ อ.ยะ หริ่ง อ.มายอ และ อ.ยะรัง	ชุมชนชนบท บ้านเรือนกระจาย ตัวห่างพอสมควร	ลานกว้างบน ที่ดินของเอกชน บางรายที่เพิ่งมา ใหม่ตั้งแผงบน ไหล่ทาง	มีมิเตอร์เฉพาะ	บ้านชาวบ้านที่ตั้ง ในพื้นที่ตลาด
2. ตลาดตาแกะ	ม.2 ต.ตาแกะ บริเวณสามแยก ทางบ้านมูหลง และทางไปบ้าน พังกับ	ชุมชนชนบท บ้านเรือนกระจาย ตัวค่อนข้างแน่น	ลานซีเมนต์ เอนกประสงค์ ของชุมชน	มีมิเตอร์เฉพาะ	ศาลาละหมาดใน ตลาด
3. ตลาดปูลากง	ม.1 ต.ปูลากง บริเวณสามแยก โรงเรียนบ้านปูลากง	ชุมชนชนบท บ้านเรือนกระจุก ตัวเป็นหย่อมๆ	บริเวณสามแยก เลียบทางหลวง ชนบทในหมู่บ้าน	ต่อไฟมาจากบ้าน ผู้จัดการตลาด	บ้านชาวบ้านที่ตั้ง ในพื้นที่ตลาด
4. ตลาดนัตยามู	ม.2 ต.ยามู บริเวณแยก ทางเข้าตัว อำเภอ	ชุมชนเทศบาล	พื้นที่ถนน	มีมิเตอร์เฉพาะ	พื้นที่ว่างในตลาด

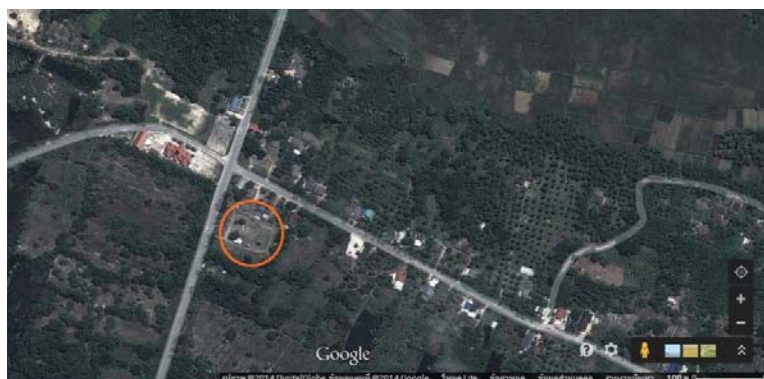
ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

ตลาดนัด กลางคืน	ทำเลที่ตั้ง	ลักษณะชุมชน ที่ตั้ง	พื้นที่ตลาด	ไฟฟ้า / น้ำ	สถานที่ปฏิบัติ ศาสนกิจ
5. ตลาดบางปู	ม. 2 ต. ยามู ริมทางหลวง เพชรเกษมสาย เก่า ระหว่าง รอยต่อเทศบาล บางปูกับ เทศบาลยะหริ่ง	ชุมชนเทศบาล	ลานกว้างบน พื้นที่เอกชน	มีมิเตอร์เฉพาะ	ศาลาละหมาดใน ตลาด
6. ตลาดตันหยง	ม.1 ต. มะนังยง ริมถนนสายหลัก ปัตตานี- นราธิวาส เพชร เกษม	ชุมชนเทศบาล	ลานกว้างเลียบบน ทางหลวง ริม ถนนเพชรเกษม กลางชุมชน เทศบาลตันหยง	มีมิเตอร์เฉพาะ	พื้นที่ว่างในตลาด หรือมัสยิดใน ชุมชน
7. ตลาดโต๊ะดีเต	ม. 1 ต. ตันหยง- จิงงา ริมถนน สายหลัก นราธิวาส- ปัตตานี	ชุมชนชนบท	ลานกว้างเลียบบน ทางหลวง ริม ถนนเพชรเกษม หน้ามัสยิดโต๊ะดี เต	ไฟมัสยิด	มัสยิด
8. ตลาดนัดสาบัน	ม. 3 ต. สาบัน ท่าถนนสาย หลักนราธิวาส- ปัตตานี ประมาณ 150 เมตร	ชุมชนชนบท	ลานกว้างบน ที่ดินเอกชน ริม ถนนสายสาบัน- ปะนาเระ	มิเตอร์เฉพาะ	พื้นที่ว่างในตลาด

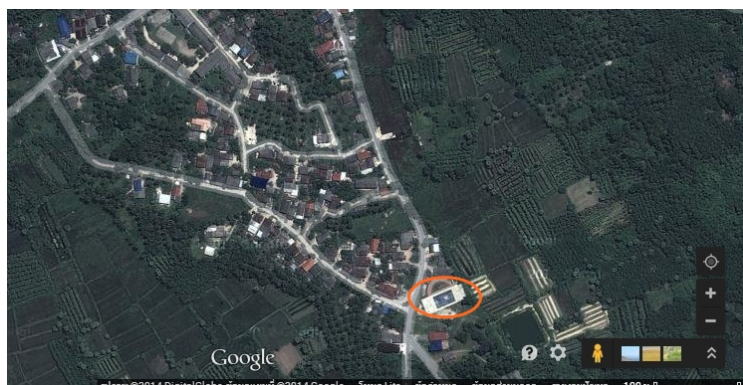
ตลาดนัด กลางคืน	ทำเลที่ตั้ง	ลักษณะชุมชน ที่ตั้ง	พื้นที่ตลาด	ไฟฟ้า / น้ำ	สถานที่ปฏิบัติ ศาสนกิจ
9. ตลาดตะโละ กาโปร์	ม. 1 ต. ตะโละ- กาโปร์	ชุมชนชายทะเล	เลียบบถนน บริเวณสามแยก ท้ายหมู่บ้าน ทาง ไปหาดตะโละกา โปร์	ต่อไฟมาจากบ้าน ผู้จัดการตลาด	บ้านชาวบ้าน และพื้นที่ว่างใน ตลาด
10. ตลาดบูดี	ม. 1 ต. แหหลม โพธิ์	ชุมชนชายทะเล	ลานกว้างบน ที่ดินเอกชน ติดกับมัสยิด บ้านบูดี	มีมิเตอร์เฉพาะ	มัสยิด

แผนที่แสดงชุมชนที่ตั้งตลาดที่เป็นพื้นที่ศึกษา

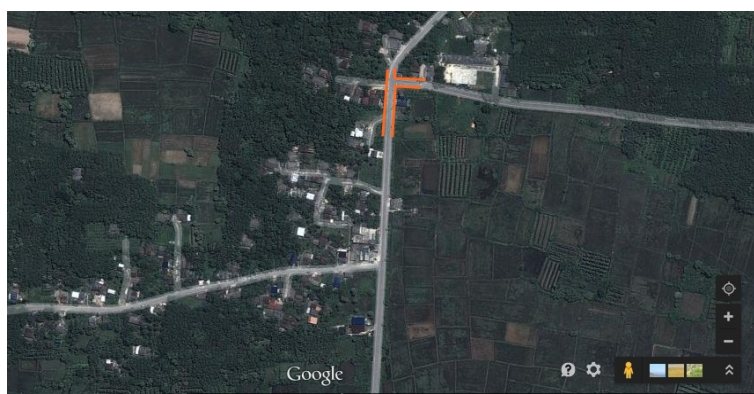
ตลาดนัดพังกับ

ตลาดนัดตาเกาะ

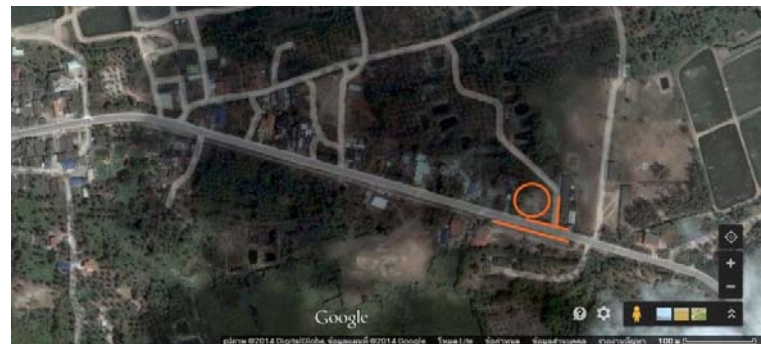
ตลาดนัดปูลากง

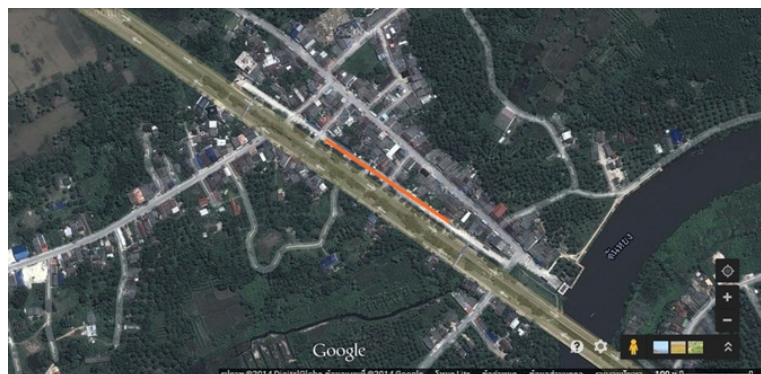
ตลาดนัดยามู

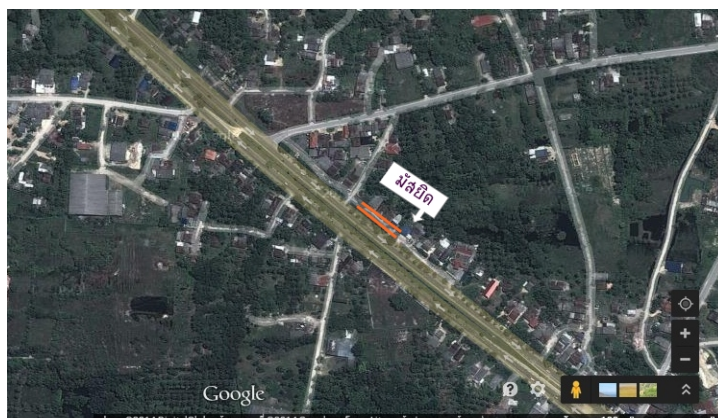
ตลาดนัดบางปู

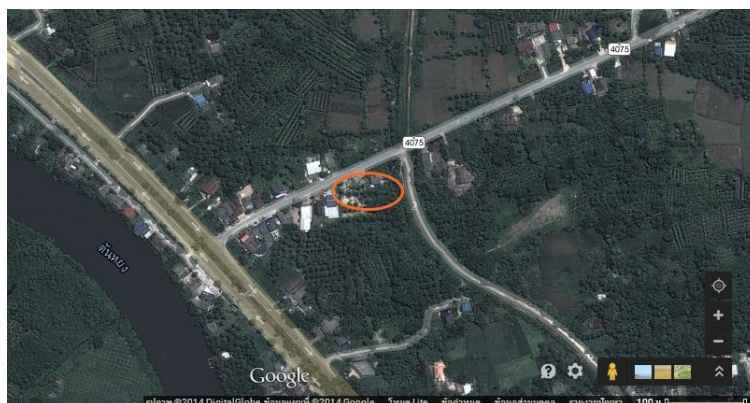
ตลาดนัดตันหยง

ตลาดนัดโต๊ะตีเต

ตลาดนัดسابัน

ตลาดนัดตะโละกาโปร์

ตลาดนัดบูดี

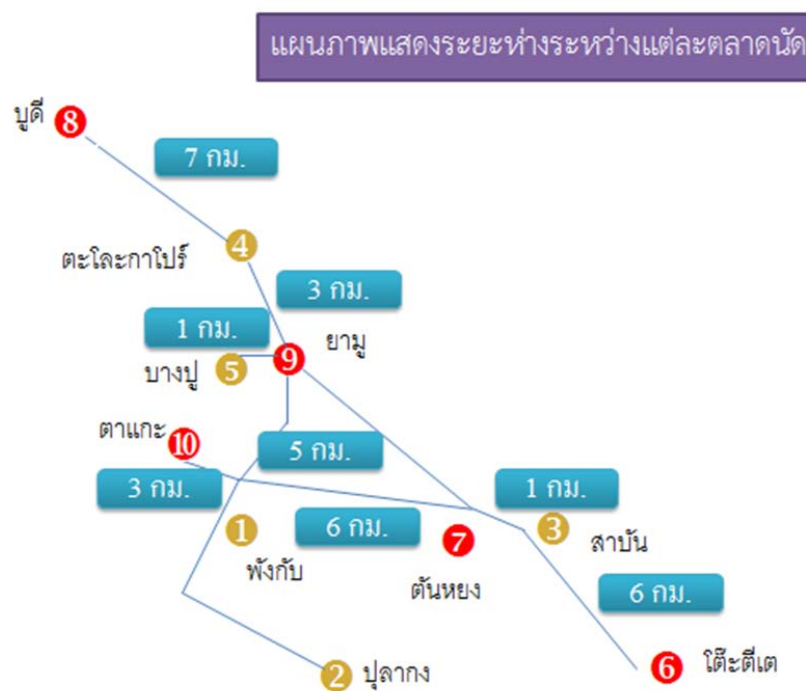
หมายเหตุ

หมายถึง พื้นที่ตลาดริมถนน

หมายถึง พื้นที่ตลาดบนลานกว้าง

แผนที่แสดงระยะห่างระหว่างแต่ละตลาดนัดในพื้นที่ศึกษา

ภาคผนวก ข

ประมวลรูปภาพบรรยากาศในตลาดนัดกลางคืน
(ช่วงสถานการณ์ปกติ)

ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

ตลาดนัดกลางคืนในพื้นที่สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

ภาคผนวก ค

ประมวลรูปภาพบรรยากาศในตลาดนัดกลางคืน

(ช่วงเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง)

